

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Laura-Lisett Lepp

**VEREJÄLGEDE UURINGU KASUTAMINE
RASKETE ISIKUVASTASTE KURITEGUDE
MENETLUSES PÕHJA PREFEKTUURIS**

Lõputöö

Juhendaja:
Tanel Tiks, BA

Muraste 2015

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2015
Töö pealkiri eesti keeles: „Verejälgede uuringu kasutamine raskete isikuvastaste kuritegude menetluses Põhja prefektuuris Töö pealkiri võõrkeeles: „ <i>Bloodstain pattern analysis in the criminal assault processings in the North Prefecture</i> “	
Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 53 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 29 allikat. Lõputöös kasutatakse verejälgede eesti keelne terminoloogia põhineb täies ulatuses Politsei- ja Piirivalveameti ning Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi poolt välja töötatud juhendmaterjalil „Verejälgede terminoloogia“.	
Lõputöö käsitleb verejälgede uuringu kasutamist raskete isikuvastaste kuritegude menetluses. Töö on aktuaalne, sest varem ei ole kirjutatud lõpu- ega magistritööd, mis haaraks mitmeid menetluse läbiviimisega seotud osapooli. Samuti omavad verejäljed tõendusmaterjalina suurt tähtsust. Seetõttu on vaja tõsta verejälgedega kokku puutuvate isikute teadlikkust verejälgede uuringu kasutamisest ja selle võimalustest. Lõputöö kirjutamisest saavad kasu eelkõige kõik Politsei- ja Piirivalveameti, kuid ka teistes asutustes töötavad ametnikud, kes puutuvad oma töös kokku verejälgede uuringu kasutamisega.	
Eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised uurimisülesanded: <ol style="list-style-type: none"> 1. Erialakirjandusele tuginedes anda ülevaade verejälgede uuringu olemusest ja põhimõtetest. 2. Analüüsida raskete isikuvastaste kuritegude toimepanemise statistikat Eestis Karistusseadustiku §-de 113, 117 ja 118 näitel ajavahemikus 2010-2014, teha dokumendianalüüs Riigikohtu lahendite põhjal ning viia läbi ekspertintervjuud. 3. Erialakirjanduse ja uuringu tulemuste põhjal tuua välja verejälgede uuringu kasutamise alased probleemid Põhja prefektuuri praktikas ning teha ettepanekud olukorra parendamiseks.	
Lõputöös läbi viidud intervjuude käigus selgus, et verejälgede uuring on vähekasutatav, kuid menetluse seisukohalt vajalik. Samuti selgus, et erinevatel ametikohtadel töötavatel isikutel on erinev seisukoht verejälgede uuringu ja trassoloogia seotusest. Lisaks eeltoodule on intervjuus käsitletud verejälgede uuringute kasutamise peamised probleemid ning tehtud ettepanekuid nende lahendamiseks.	
Lisad:	
Võtmesõnad: veri, trassoloogia, kohtulahendid, kohtuekspertiis, sündmuskoha vaatlus, tõendamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>blood, trassology, juridical decisions, forensic investigation, crime scene search, evidence</i>	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Siseministeeriumi VAAK 2014-2017 (2020) (Meede: kriminaalmenetlus ja kuritegevuse vastane võitlus)	
Säilitamise koht: SKA PPK Muraste raamatukogu	
Töö autor: Laura-Lisett Lepp Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. VEREJÄLGEDE ANALÜÜS	7
1.1. Verejälgede tüpoloogia.....	9
1.2. Verejälgi iseloomustavad tunnused	15
2. LÕPUTÖÖS LÄBI VIIDUD UURINGUD	18
2.1. Metoodika ja valim.....	18
2.2. Uuringu tulemused.....	19
2.3. Uuringu järeldused.....	30
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY.....	36
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	38
LISAD	41
Lisa 1. Kuritegevuse statistika Eestis ja Harjumaal aastatel 2010-2014	41
Lisa 2. Intervjueeritavatele esitatud küsimused	42
Lisa 3. Joonised	43

SISSEJUHATUS

Lõputöös uuritakse verejälgede uuringu kasutamist raskete isikuvastaste kuritegude menetluses. Isikuvastaste kuritegude all on mõeldud vahetult inimesega seotud individuaalõigushüvede vastu suunatud kuritegusid, mille korral õigushüved avalduvad bioloogilises eksistentsis (elu ja tervis) või isiku sotsiaalses ja õiguslikus seisundis (vabadus, seksuaalne enesemääramine jms) (Sootak, 2014, lk 11). Rasketeks isikuvastasteks kuritegudeks on esimese astme kuriteod. Esimese astme kuriteod on need, mille kohaselt saab isikule määrata raskeima karistusena tähtajalise vangistuse üle viie aasta või eluaegse vangistuse (Karistusseadustik, 2014).

Kuna Karistusseadustiku (edaspidi KarS) §-des 113 (tapmine), 117 (surma põhjustamine ettevaatamatusel) ja 118 (raske tervisekahjustuse tekitamine) ette nähtud teod kuuluvad raskete isikuvastaste kuritegude hulka, siis valis autor just need statistika analüüsimiseks. Igal aastal koostatava kuritegevuse statistika analüüsi kohaselt on KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arv viimastel aastatel Eestis langenud. Statistika kohaselt on Eesti maakondades toime pandud KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate kuritegude arv kõige suurem Harju maakonnas. See on üheks põhjuseks, miks lõputöö autor otsustas uuringu läbi viia Põhja prefektuuri tööpiirkonnas Harju maakonnas. Teiseks põhjuseks on asjaolu, et statistika kohaselt ei esine Põhja prefektuuris KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arvus ühtlast langust. KarS §-de 113 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arvud on 2010. aastaga võrreldes 2014. aastaks küll langenud, kuid vahepeal on esinenud toimepanemise arvude tõusu. KarS § 117 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arv on aastatel 2010-2014 tõusnud. Eelpool mainitud statistilised andmed on välja toodud tabelis 1, tabelis 2 ning joonisel 1, mis asuvad lõputöö Lisas 1.

Töö **aktuaalsus** seisneb selles, et verejälgede uuringust ei ole varem kirjutatud lõpu- ega magistritööd, mis haaraks kõiki menetluses osalevaid ametnikke ehk jäljeeksperte, prokuröre, menetlejaid ja kriminaliste. Lisaks selgus intervjuude käigus, et verejälgede uuringu kasutamine ei ole laialt levinud. Kuna verejäljed omavad tõendusmaterjalidena raskete isikuvastaste kuritegude menetluses väga suurt tähtsust, siis on antud teema uurimine vajalik. Verejälgede uurimine võimaldab menetlusse lisada uut tõendusmaterjali ning selle abil saab rekonstrueerida kuriteo sündmust, lükata ümber või kinnitada uurimisversioone ja sündmuses osalenud isikute ütlusi. Teema uurimine lõputöös on vajalik, sest see annab

ametnikele hea ülevaate verejälgede uuringu olemusest, selle kasutamise eripäradest ning meetoditest, kuidas uuringu kasutamist menetluses efektiivsemaks ja tulemuslikumaks muuta. Lisaks saab mitmete menetluse läbiviimisega seotud osapoolte kaasamise tõttu teada ka teistel ametikohtadel töötavate isikute vaatenurkadest ja arusaamadest. Lõputöös läbiviidava uuringu tulemuste analüüsi abil saab teada levinumatest probleemidest verejälgede uuringu kasutamisel ja olukorra parendamise võimalustest. Antud lõputöö uurimisest saavad kasu eelkõige PPA ametnikud, kuid ka teistes asutustes töötavad ametnikud, kes puutuvad oma tööülesandeid täites kokku verejälgede uurimisega.

Uurimisprobleemiks on leida vastus küsimusele, kuidas oleks Põhja prefektuuris võimalik tagada raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uuringu võimaluste parem ja täielikum rakendamine.

Uurimisprobleemi uuritakse läbi järgmiste **uurimisküsimuste**:

1. Milliseid võimalusi pakub verejälgede uuringu kasutamine Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses ning kas olemasolevad võimalused kasutatakse täielikult ära?
2. Millised on enamlevinud puudujäägid verejälgede uuringu kasutamisel Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses ning kuidas olukorda parendada?

Töö **eesmärgiks** on selgitada välja levinumad vead ja puudujäägid Põhja prefektuuris verejälgede uuringu läbiviimisel ning teha ettepanekuid olukorra parendamiseks, et uuringu läbiviimisest maksimaalset kasu saada.

Eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised **uurimisülesanded**:

1. Erialakirjandusele tuginedes anda ülevaade verejälgede uuringu olemusest ja selle tegemise põhimõtetest.
2. Analüüsida Karistusseadustiku §-des 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemise statistikat Eestis aastatel 2010-2014, teha dokumendianalüüs kohtulahendite põhjal ning viia läbi ekspertintervjuud.
3. Erialakirjanduse ja uuringu tulemuste põhjal tuua välja verejälgede uuringu kasutamise-alased probleemid Põhja prefektuuri praktikas ning teha ettepanekud olukorra parendamiseks.

Andmekogumismeetoditena kasutatakse lõputöö uurimuse läbiviimisel kvalitatiivseid andmekogumise meetodeid. Uurimuse raames viib autor läbi viis ekspertintervjuud. Intervjueeritavate vähesuse tingib asjaolu, ei isikud valiti eesmärgipäraselt, võttes arvesse nende ametikohast ja töökogemusest tulenevat kokkupuudet ja teadmisi verejälgede uuringu kasutamisest. Lisaks sellele analüüsib autor kuritegevuse statistikat Eestis ja Harjumaal aastatel 2010-2014 ning teostab dokumendianalüüsi, analüüsides kolme kohtulahendit. Kohtulahendid on välja otsitud Riigi Teataja andmebaasist. Kohtulahendite valik põhineb intervjuude käigus ja juhendajalt saadud soovitudel. Analüüsitud on kohtulahendite verejälgi käsitlevat osa.

Struktuurilt koosneb töö sissejuhatausest, põhiosast ja kokkuvõttest. Töö põhiosa moodustavad kaks peatükki. Esimeses peatükis antakse ülevaade verejälgede uuringu teostamisest, informatsioonist, mida verejälgede uurimisel on võimalik teada saada ning erinevatest verejälgede tüüpidest. Samuti selgitatakse verejälgede uuringus kasutatavaid mõisteid, milleks on verejälgede suund, puutenurk, koondumisala ja läheala. Teises peatükis keskendutakse uuringu raames läbi viidud ekspertintervjuudele ning kohtulahendite analüüsimisele. Antakse ülevaade uurimismeetoditest, uurimuse eesmärgist ja valimist ning intervjuude tulemustest. Kokkuvõttes esitatakse uurimuse põhjal tehtud järeldused ning tehakse ettepanekud olemasolevate probleemide lahendamiseks.

Kasutatavaks kirjanduseks on peamiselt rahvusvahelised inglise keelsed allikad ning Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) kriminalistika töörühma ja Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (edaspidi EKEI) poolt välja töötatud juhendmaterjal „Verejälgede terminoloogia“. Lõputöös kasutatav verejälgede eesti keelne terminoloogia põhineb täies ulatuses nimetatud juhendil. Lõputöös kasutatud joonised põhinevad samuti eelpool nimetatud juhendil ning EKEI poolt koostatud materjalidel. Põhjuseks on asjaolu, et autoriõiguste tõttu ei ole võimalik kasutada töö teoreetilise osa koostamisel kasutatud raamatutes olevaid fotosid.

1. VEREJÄLGEDE ANALÜÜS

„Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamine saab kriminaalmenetluses toimuda üksnes spetsiifiliste vahendite abil, mida nimetatakse tõendeiks“ (Kergandberg & Sillaots, 2006, lk 167). Tõendite hulka kuuluvad kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) kohaselt lisaks verbaalsetele tõenditele ka füüsilised tõendid ehk ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoiming, kohtuistung ja jälitustoiming protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus (Kriminaalmenetluse seadustik, 2015). Füüsilised tõendid aitavad tuvastada kuriteo toimepanemise asjaolusid ning seose kuriteo, ohvri ja toimepanija vahel (Saferstein, 2013, p. 30). Henry C. Lee, Timothy Palmbach ja Marilyn T. Miller (2001, pp. 6-7) on öelnud, et enamasti on just füüsilised tõendid need, mis viivad kuriteo lahendamiseni.

KrMS § 61 lõike 2 kohaselt hindab kohus tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt (Kriminaalmenetluse seadustik, 2015). Kuna tõendite hindamine toimub kohtus, siis tõstab see füüsiliste tõendite olulisust. Seda põhjusel, et tunnistaja võib kohtusse minekust ja tunnistamisest loobuda või ei avalda ta kogu vajalikku informatsiooni. Täpselt dokumenteeritud ja talletatud füüsilised tõendid on kindlamad ning nende ümberlukkamine on väga raske, kui mitte võimatu. Täpseks dokumenteerimiseks ja talletamiseks nimetab autor sündmuskoha, seal tehtavate toimingute ja sündmuskohalt leitud füüsiliste tõendite detailset ja põhjaliku kirjeldamist vastavates dokumentides. Dokumentidele on kindlasti vaja juurde lisada ka fototabelid. Füüsiliste tõendite ning nende dokumenteerimise puhul on oluline arvestada, et tõendeid esitab kohtus prokurör, seega tuleb teda informeerida kõigist asjaoludest ja detailidest.

Üheks oluliseks sündmuskohal leitavaks füüsiliseks tõendiks on verejäljed. Verejalg ehk *bloodstain pattern* on mistahes kujul ja koguses pinnale ehk uuritavale objektile ladestunud veri (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 1). Verejäljed võivad olla sündmuskohal nii visuaalselt nähtaval kui ka esialgu mittenähtaval kujul. Viimast tüüpi verejälgi saab erinevate meetodite abil, näiteks luminooli lahust kasutades, nähtavaks muuta. Oluline on teada, et sündmuskohal asuvad nähtavad verejäljed osutuvad palju rohkemale, kui ainult DNA-le (Pepper, 2010, p. 70). Verejälgede olemasolu võimaldab teostada verejälgede analüüsi ehk verejälgede uuringu. „Verejälgede analüüs/uuring on mis tahes kogumis verejälgede kuju, suuruse ja leviala/asetuse uurimine ja hindamine selleks, et teha kindlaks nende tekkemehhanism ning sellest tulenevalt rekonstrueerida aset leidnud

sündmuse või tegevuse käik“ (Tiks & Aaspõllu, 2014, lk 29). Kuriteopaigas aset leidnud sündmuse rekonstrueerimine on protsess, mille käigus määratakse kindlaks või välistatakse sündmused ja tegevused, mis kuriteopaigal aset leidsid. Seda tehakse kuriteopaigal olevate jälgede ning füüsiliste tõendite asukoha ja paiknemise analüüsimisega ja füüsiliste tõendite laboratoorsete uuringute abil. (Lee, et al., 2001, p. 271)

Verejäljed võimaldavad kriminaalasjale lisada uut tõendusmaterjali. Verejälgede uurimise abil võib teada saada vere algallika asukoha, puutenurga, ohvri asukoha või asendi hetkel, kui tekitati verine haav, veritseva isiku liikumise trajektoori kuriteopaigas, veritsevat ohvrit tabanud umbkaudse löökide arvu ja löökide sooritaja ligikaudse asukoha (Saferstein, 2013, p. 321). Lisaks saab verejälgede uurimise abil ümber lükata või kinnitada sündmusega seotud isikute ütlusi ning uurimisversioone. Seetõttu võib öelda, et menetluse lahendamise seisukohalt võib verejälgede märkamise või mittemärkamise olla kriitilise tähtsusega. Samas tuleb arvestada, et oluline ei ole mitte ainult verejälgede olemasolu, vaid ka nende puudumine. Verejäljed ei pruugi alati olla objektidel, vaid võivad esineda ka subjektidel. Näiteks paigutavad vereplekid kahtlusaluse kehal ta kuriteopaigale ning vaja on välja selgitada asjaolu, mida ta seal täpsemalt tegi.

Verejälgede uurimiseks ja paremaks mõistmiseks on vaja teada kolme vere füüsikalist omadust, milleks on viskoossus (*viscosity*), pindpinevus (*surface tension*) ja suhteline tihedus ehk eritihedus (*relative density*). Viskoossus on vedeliku omadus muuta oma kuju ning voolata. Seda on nimetatud ka vedeliku paksuseks. Näitena saab tuua vee ja maisisiirupi. Vesi on viskoossem kui maisisiirup, seega voolab vesi kiiremini. (James, et al., 2005, p. 48) Pindpinevus on elastsuse laadne omadus, mis tekib vedeliku molekulide omavahelise külgetõmbe tõttu. Pindpinevus hoiab verepiiska koos ning annab langevale verepiisale sfäärilise ehk ümmarguse kuju. (Lyle, 2004, p. 85) Suhteline tihedus ehk eritihedus on mõõtühik, mida mõõdetakse grammides ühe kuupsentimeetri kohta (g/cm^3) (James, et al., 2005, pp. 53).

Verejälgede uuring ei piirdu ainult verejälgede vaatlemise ja fikseerimisega. Selleks, et verejälgede abil saada maksimaalset infot kuriteopaigal aset leidnud sündmuste kohta, ei piisa ka ainult verejälje asukoha, kuju, suuruse ja paiknemise analüüsimisest. Kuriteopaigal aset leidnud sündmuse rekonstrueerimiseks määratakse verejälgede uuringu käigus kindlaks ka verejälgi iseloomustavad tunnused ehk verejälgede suunad, puutenurgad, koondumisalad ning lähtealad. Seetõttu osutuvad verejälgede uurija jaoks oluliseks füüsika- ning matemaatika-alased teadmised. Nagu eelpool mainitud, on verejälgede füüsikaliste

aspektide osas vaja arvestada vere viskoossuse, pindpinevuse ja suhtelise tihedusega. Samas ei saa verejälgi uurides piirduda ainult vere füüsikaliste omadustega, vaid peab arvestama ka aluspinna omadustega, gravitatsiooni ning muude jõududega, mis veretilka mõjutavad. Aluspinnaks nimetab autor pinda, kuhu veri langeb pärast algallikalt vabanemist. Selleks võib olla näiteks põrand, mööbliese, riideese või isik. Matemaatilised teadmised on vajalikud verejälje puutenurga ja lähteala määramisel.

Eeltoodu kokkuvõtteks toob autor välja, et verejälgede uuringu teostamises võib üldistatuna eristada kolme faasi (vt joonis 2, Lisa 3). Esimene faas on verejälgede vaatlemine ja dokumenteerimine (vajadusel koos nähtavaks tegemisega). Teise faasi käigus klassifitseeritakse verejäljed vastavalt nende tüpoloogiale ning võimalusel määratakse ka verejälgi iseloomustavad tunnused. Antud faas on verejälgede uuringus keskse tähtsusega, kuna see on vaheetapiks jälgede avastamise ja lõplike järelduste tegemise vahel. Uuringu kolmandas faasis esitab uuringu teostaja uuringu lõplikud järeldused, võttes arvesse ka verejälgi ja verd iseloomustavaid tunnuseid. Siinkohal on oluline välja tuua, et uuringu lõppjärelduste tegemisel tuleb kindlasti arvestada teiste kriminaalasjas kogutud materjalidega. Ka Tiks ja Aaspõllu (2015, lk 30) on osutanud sellele, et „*.../ verejälgede uuringus analüüsitakse erinevaid menetluse käigus kogutud andmeid (teiste ekspertiiside/uuringute tulemused, vaatlusprotokollid, menetlusosaliste ütlused jm). Seetõttu tuleb uuring vormistada menetluse lõppjärgus*“. Lõputöö autor lisab, et uuringu järeldused esitatakse enamasti mittekategorilises vormis. See tähendab, et reeglina ei saa viidata ühele kindlale esemele, kui kuriteo vahendile. Selle asemel toob ekspert välja, et kuritegu võidi panna toime uuringuks esitatud või sellele samalaadse esemega.

Lõputöö teooria osa alapeatükid käsitlevad verejälgede tüpoloogiat ning verejälgi iseloomustavaid tunnuseid. Nendeks on näiteks verejälje suund, puutenurk, koondumisala ning lähteala. Lisaks eelnevalt mainitud informatsioonile selgitatakse järgnevates alapeatükkides ka verejälgede uuringu teostamise protsessi.

1.1. Verejälgede tüpoloogia

Pärast verejälgede dokumenteerimist tuleb verejäljed klassifitseerida. Eestis toimub see EKEI ja PPA koostöös koostatud „Verejälgede terminoloogia“ alusel. Ka lõputöös esitatud mõisted põhinevad sellel materjalil. Verejälgi uurides on oluline verejäljed väljakujunenud süsteemi alusel liigitada, sest nii on võimalik limiteerida võimalikke tekkepõhjuseid. Näitena

võib tuua olukorra, kui kahtlustatava ihul on verejäljed, mis liigitatakse pritsmeteks. Sellisel juhul saab välistada olukorra, et jäljed on tekkinud kokkupuute tagajärjel verise isiku või objektiga. (Gardner, 2005, p. 268) Lisaks sellele võib näiteks tühiku (verejäljes eristatav ala, kus veri puudub) abil kindlaks määrata isiku paiknemise ruumis. Samuti võib lauast madalamal olevate verepritsmete alusel järeldada, et pritsmete tekkimine toimus lauast madalamal. Gardneri (2005, p. 273) sõnul on oluline meeles pidada, et tavaliselt on võimalik tuvastada ainult verejälje tekitanud sündmuse üldine liik. Kindlat sündmust, mis välistaks kõik ülejäänud tekkemehhanismid, ei ole võimalik määrata. Näiteks ei saa kindlalt väita, et vereplekk on tekitatud x-grammi kaaluva haamriga, mitte kiviga. (Gardner, 2005, p. 273)

Mitmed verejälgede uurimisega tegelevad autorid pooldavad verejälgede jaotamist nende füüsikaliste omaduste, suuruse, kuju, asukoha, koondumise ja jaotuse järgi passiivseteks jälgedeks, pritsmeteks ja muutunud vereplekkideks (James, et al., 2005, pp. 7-8). Passiivsete jälgede hulka kuuluvad ülekandumisjäljed, tilgad, voolamine ja suuremahulised jäljed. Pritsmete hulka kuuluvad löögi tagajärjel tekkinud pritsmed (*impact mechanism*), sekundaarsed pritsmed (*secondary mechanism*) ja projekteerunud pritsmed (*projection mechanism*). Muutunud jälgede hulka kuuluvad vereklombid, lahjendatud, laiiali valgunud, putuka jäljed, järjestamine ja tühik. Löögi tagajärjel tekkinud pritsmed jagunevad lasuhaavadeks, peksmiseks ja pussitamiseks ning elektriliste tööriistade tagajärjel tekitatud verejälgedeks. Sekundaarsete pritsmete alla kuuluvad kaasnevad ehk sekundaarsed pritsmed. Projekteerunud pritsmed jagunevad viibutusjälgedeks, arteriaalseteks ja ekspiratoorseteks verejälgedeks. (James, et al., 2005, p. 108) Sarnastel põhimõtetel püstitatud jaotust kasutatakse ka Eesti praktikas.

Ülekandumisjalg (vt joonis 3, Lisa 3) ehk *transfer stain* tekib siis, kui kuivamata verega kaetud objekt puutub kokku teise pinnaga, jättes endast maha jälje. Tavapäraste ülekandumisjälgede hulka kuuluvad ka käe- või jalajäljed ning veriste noaterade või tõmbi otsaga relvade jäljed. Ülekandumisjalgi uurides saab väga harva kindlaks määrata jälje jätnud eseme, kuid sellegipoolest aitavad sellised jäljed uurijal rünnakus kasutatud relva liiki, omadusi ja asukohta kindlaks määrata. (Gardner, 2005, p. 275)

Tilkumisjäljed ehk *drip pattern* koosnevad mitmetest veretilkadest, mis on teistest muustritest eraldi ning moodustusid vere tilkumise tõttu objektilt või vigastatud kohalt. Tilkumise rada (vt joonis 4, Lisa 3) võib näidata isiku liikumist või juhatada ära visatud relva asukohani. Tilkumise rajas olevate veretilkade abil saab kindlaks teha isiku liikumise suuna ja kiiruse. Verepiiskade sabad osutavad verejäljemustris suunale, kuhu poole isik liikus. Ümmargusi

vereplekke on võimalik leida juhul, kui isik liigub piisavalt aeglaselt, et verepiiskadel ei tekiks sabasid. Antud informatsioon võib sündmuse rekonstureerimisel kasulikuks osutada. (Saferstein, 2013, pp. 333-335)

Voolamisjalg (vt joonis 5, Lisa 3) ehk *flow pattern* on jalg, kus veretilgad hakkavad gravitatsiooni mõjul voolama. Voolamine võib tekkida üksiku veretilga või suure hulga vere väljumisel aktiivselt veritsevast haavast, samuti arteriaalse verejooksu tagajärjel pinnale tekkinud vere korral. Voolamise suund võib näidata objekti või keha liikumist ning selle suunda. (Saferstein, 2013, p. 322) Näitena võib tuua olukorra, kui isiku reiel on haav, millest jookseb verd. Kui isik on liikumatult paigal, siis voolab veri sirgjooneliselt alla poole, aluspinna suunas. Kui isik liigub või teda liigutatakse, siis tekib vere voolamise suunas silmnähtav muudatus.

Tulistamise tagajärjel tekivad mitmesugused pritsmed. Pritsmete diameeter varieerub. Pritsmed võivad olla väiksemad kui 0,1 mm ning kuni mõne millimeetri suurused. Tihtipeale viidatakse lasujärgsetele pritsmetele, kui udu-laadsele (*mist pattern*) (vt joonis 6, Lisa 3) jaotusele. Pritsmete suurus sõltub vere hulgast, relva kaliibrast, lasu arvust ning asukohast ning ees seisvatest teguritest, näiteks juustest ja riietest. Kui verepritsmed on seotud kuuli sisenemishaavaga, siis nimetatakse neid tahapoole suunatud pritsmeteks (*back spatter*) (vt joonis 7, Lisa 3). Nimetatud pritsmeid võib leida relvalt ning tulistajalt, eriti käe piirkonnast. Kui pritsmed on seotud kuuli väljumishaavaga, siis viidatakse neile kui ettepoole suunatud pritsmetele (*forward spatter*) (vt joonis 7, Lisa 3). Lasujärgsete pritsmetega sarnased pritsmed võivad tekkida ka plahvatuste korral, elektriseadmete õnnetuste ning vahel ka autoavariide puhul. (James, et al., 2003, p. 144)

Kaasnev ehk sekundaarne jalg ehk *satellite stain* (vt joonis 8, Lisa 3) on väiksem verejalg, mis tekib esmase jälje kujunemisel kokkupuutel pinnaga (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 2). See tähendab, et kui veretilk langeb pinnale, siis tekib esmasest ehk peamisest verejäljest palju väiksemaid verepritsmeid, mis asuvad esmase ehk suure verejälje ümber. Safersteini (2013, p. 321) sõnul tekib kaasnevaid verejälgi rohkem siis, kui veri langeb krobedale pinnasele, näiteks puidule või vaipkatetele.

Viibusjäljed ehk *cast-off* pritsmed (vt joonis 9, Lisa 3) tekivad siis, kui verrega kaetud objektilt (näiteks löögiriistalt) paisuvad verepiisad lähedalasuvale pinnale (Saferstein, 2013, p. 328). Selle tagajärjel tekivad eraldiseisvad pritsmed, mis asetsevad ümbritseval pinnal sirgjooneliselt. (Gardner, 2005, p. 279) Sellist tüüpi verejälgi esineb tihti näiteks siis,

kui isik tõmbab ohvrile lööke andes verise rusika, noa või muu löögiriista löögiks hoogu võttes tagasi või sooritab löögi. Viibutusjälgede puhul osutavad vereprintsmed objekti liikumise suunale. Viibutusjälgede laiuse abil saab informatsiooni jälje jätnud objekti kohta. Kui objekti ots, millelt verepiisad liikuma hakkasid, on väike või terav, siis on tekkinud verejäljed lineaarsemad ja printsmed väiksemad, suurema eseme puhul vastupidiselt. Jälgede teket mõjutab ka vere hulk objektil. Mida vähem on objektil verd, seda väiksemate mõõtmetega tekivad verepiisad. Viibutusjälgede abil võib teada saada ka minimaalse sooritatud löökide arvu. (Saferstein, 2013, p. 328) Samas on tähtis arvestada asjaoluga, et löökide arvu kindlaksmääramine on väga raske ning umbkaudne. Esimene löök (või mitu lööki) paljastab nahapinna alt vere ning verejälgi sellega ei pruugi kaasneda. Lisaks ei pruugi lööja ohvrile iga löögiga pihta saada ning kõik löögid ei pruugi puutuda kokku verise pinnaga.

Arteriaalsed verejäljed tekivad siis, kui trauma tõttu saab vigastada ohvri suurem arter või süda. Jätkuva südametöö ehk südamelöökide tõttu printsib veri vigastatud kohast välja. (Saferstein, 2013, p. 329) D. P. Lyle (2004, p. 93) sõnul sõltub vere voolamine ja purskamine arteri suurusest, vigastuse ulatusest ning asjaolust, kas mõni riideese või objekt katab haava pinda. Tavaliselt on verejäljemustril näha suuri verejugasid, mis tekivad iga südamelöögi tagajärjel. Vertikaalsed kaared või lained verejäljemustris viitavad vererõhu kõikumisele. Arteriaalseid veremustreid saab eristada ka vere hapnikutaseme järgi sest arteritest väljuv hapnikuga varustatud veri on heledama värvusega, kui haavadest väljuv veri. (Saferstein, 2013, p. 329)

Sisemise vigastuse tagajärjel tekkivaid verejälgi, mille puhul väljub veri suust või ninast õhuvoolu tõttu (näiteks köhimisel), nimetatakse ekspiraatorseteks verejälgedeks (*expiration pattern*) (vt joonis 10, Lisa 3). Ekspiraatorset verd saab eristada teistest verejälgede liikidest verepiiskades olevate hapnikumullide tõttu. Ekspiraatorne veri võib teiste löögijärgsete vereplekkidega võrreldes süljesisalduse tõttu heledamat värvi olla. (Saferstein, 2013, p. 239)

Vereklomp ehk *blood clot* on vere hüübimisel tekkiv sültjas mass (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 4). Hüübimine tekib siis, kui veri väljub kehast. Hüübinud vere hulga ja väljanägemise põhjal saab informatsiooni vigastuse tekkimise aja kohta. Tavaliselt hüübib kehast väljunud veri 3 kuni 15 minuti jooksul. Vere hüübimise ajal eemaldub verest seerum. Seerumi põhjal saab kindlaks määrata, kui palju aega on veretööst kuni konkreetse hetkeni möödunud. (James, et al., 2003, p. 150)

Putuka jäljed ehk *fly spot* (vt joonis 11, Lisa 3) tekivad sündmuskohal putukate, tavaliselt kärbeste, tegevuse tulemusena. Kärbeste liikumise tagajärjel satub veri vereallikalt või veriselt pinnalt ümbritsevatele seinadele ja pindadele. Saadud mustrid võivad matkida pritsmete mustreid sest need avalduvad mitmete väikeste ümmarguste plekkidena. Mõnel juhul võivad mustrid matkida ka suunda omavaid pritsmeid. (Gardner, 2005, pp. 279-282)

Tühik ehk *void* (vt joonis 12, Lisa 3) tekib siis, kui konkreetne objekt asub verd tekitava sündmuse ning lähedalasuva pinna vahel. Tühikute tekkimisel paiskub suur hulk verepritsmeid sündmuskohal ümbritsevatele pindadele ning konkreetne objekt takistab pritsmetel lähedalasuvale seinale või pinnale jõuda. Selle tulemusena tekib seinale või muule pinnale ala, kus puuduvad igasugused vereplekid. Tühikud aitavad kindlaks määrata esemete umbkaudse asukoha sündmuse toimumise ajal. Samas peab alati olema ettevaatlik, et verejälje loomulikku lõppemist ei aetaks segamini tühikutega. (Gardner, 2005, p. 282).

Paiskumisjälg ehk *splash pattern* (vt joonis 13, Lisa 3) on verejälg, mis tekib pinnale langenud või paiskunud verest (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 9). Kõige tihedamini tekivad need suuremahuliste mustritena, mille peamist plekki ümbritsevad suured verepiisad. Paiskumisjäljed ei ole kuriteopaikades sagedased. (Gardner, 2005, p. 279)

Liikumisjälg ehk *swipe pattern* (vt joonis 14, Lisa 3) tekib siis, kui verine objekt puutub kokku puhta pinnaga ning toimub vere ülekandumine. Juhul, kui isik või objekt endast verd maha jättes liigub, siis võib kokkupuute verejäljel olla näha liikumise suund. (Erickson, 2013, p. 159) Liikumisjälge iseloomustab asjaolu, et tavaliselt muutub verejälg esmasest kokkupuute punktist edasi liikudes värvuselt üha heledamaks (Saferstein, 2013, p. 332).

Pühkimisjälg ehk *wipe pattern* (vt joonis 15, Lisa 3) tekib siis, kui originaalset verejälge moonutatakse (Erickson, 2013, p. 161). Moonutajaks võib olla nii objekt, kui ka subjekt. Pühkimisjälje analüüsi abil saab sageli kindlaks määrata verejälge moonutava objekti või subjekti liikumise suuna. Tihtipeale on võimalik kindlaks määrata esialgse pleki tekkimise ja selle hilisema moonutamise aeg. Selline informatsioon võib osutada väga tähtsaks näiteks juhul, kui sündmuspaigal on kahtlusaluse jalatsijäljed või käejäljed ning ta väidab, et ta avastas kuriteopaiga pärast sündmuse toimumist. (Gardner, 2005, p. 275)

Imbumisjäljed ehk *saturation stains* (vt joonis 16, Lisa 3) tekivad siis, kui veri imbib riidest või läbilaskvasse esemesse. Imbumisjäljed annavad tehnikule harva kindlat uurimisalast informatsiooni ning võivad rikkuda või hävitada teisi huvipakkuvaid verejälgede mustreid.

(Gardner, 2005, p. 276) Siinkohal on oluline teada, et vere imendumisel riidesse on vereloik riidel suurem võrreldes vereloiguga mitteimaval pinnasel.

Vereloik ehk *pool* (vt joonis 17, Lisa 3) tekib siis, kui veri koguneb mingis ühtlase pinnatasandiga kohas (ei asu kaldel). Vereloigu umbkaudne kuivamise aeg on seotud kuriteopaiga keskkonnaoludega. Eksperimentide abil on võimalik hinnata erinevate suurustega vereplekkide kuivamise aega. Sellisel juhul saab teada umbkaudse aja, mis kulub alates vere tekkimisest kuni kuivamiseni. Võttes arvesse vereloigu kuivamise aega, on võimalik saada informatsiooni juhtumi käigus aset leidnud sündmuste ajastuse kohta. (Saferstein, 2013, p. 333)

Perimeetrijalg ehk *skeletonization* on nähtus, kui verepleki servad kuivavad pinna külge (vt joonis 18, Lisa 3). See tekib tavaliselt 50 sekundi vältel alates verepleki tekkimisest, suuremate vereplekkide korral läheb aega kauem. Kui verepleki keskmine ala ära pühkida, siis jääb perimeetri jälg puutumatuks ning säilitab oma esialgse kuju. Antud jälje uurimise abil saab teha kindlaks, kas vahetult pärast verepleki teket toimus liikumist või tegevusi, mis oleksid vereplekiga kokku puutunud. (Saferstein, 2013, p. 333) Autor lisab, et PPA kriminalistika töörühma ja EKEI poolt välja töötatud juhendmaterjalis „Verejälgede terminoloogia“ on antud jälje käsitletud inglise keelse mõistega *perimeter stain*.

Verejälgede uuringu teist faasi alustades tuleb verejäljed nende tüpoloogia alusel klassifitseerida, kuna sellise meetodika kasutamine limiteerib jälgede võimalikke tekkepõhjuseid. Klassifitseerimise järel, enne kolmandat faasi ehk lõplike järelduste tegemist, tuleb kindlaks määrata verejälgi iseloomustavad tunnused, mida vaadeldakse lähemalt lõputöö järgmises peatükis.

Eelpool kirjeldatud verejälgede tüpoloogia osa on teorial põhinev, seega on info pärit mitmetest erinevatest peamiselt inglise keelsest erialakirjanduslikest allikatest ning ei ole autori poolt koostatud. Raamatud, mida on tüpoloogia peatüki kirjutamisel kasutatud, välja toodud ka kasutatud allikate loetelus. Erinevate autorite poolt kirjeldatud tüpoloogia on oma põhimõtelt ja jaotuselt sarnane, suuri erinevusi autorite käsitluses ei esine. Töös välja toodud tüpoloogia on kasutusel ka Eesti praktikas.

1.2. Verejälgi iseloomustavad tunnused

Verejälgi iseloomustavateks tunnusteks on verejälje suund, puutenurk, koondumisala ning lähteala. Nagu varem märgitud, on verejälgede katalogiseerimine ja tunnuste kindlaksmääramine verejälgede uuringu keskne osa, mis võimaldab dokumenteeritud verejälgede alusel põhjendatud järelduste tegemist. Autor rõhutab, et verejälje suunda, puutenurka, koondumisala ja lähteala ei saa määrata kõigi verejälgede tüüpide korral. Eelpool nimetatud tunnuseid saab määrata enamasti ainult pritsmete korral. Näiteks ei saa koondumisala ega muid nimetatud tunnuseid määrata voolamisjälgede, vereloikude, vereklompide, imbumisjälgede jms puhul.

Verejälje suund määratakse kindlaks visuaalselt vaatlusel verejälje kuju ning saba järgi. Verejälje kuju uurides võib saada teada millises suunas veretilk liikus hetkel, kui see puutus kokku objektiga. Verepleki saba on nagu kujuteldav nool. See nool osutab suunale, kuhu poole veri läbi õhu liikus, kuni pinnaga kokkupuutumiseni ning liikumise lõppemiseni. (Erickson, 2013, pp. 156-157) Verejälje saba (vt joonis 19, Lisa 3) tekib elliptilise kujuga vereplekkidel ning kujult meenutab see hüüumärki. Joonisel 20 (Lisa 3) on selgelt näha, et verepleki saba osutab suunale, kuhu poole liikus veri enne pinnaga kokku puutumist.

Teine oluline verejälgede uuringus kindlaks määratav asjaolu on verejälje **puutenurk**. Puutenurk ehk *angle of impact* on teravnurk kokkupuutepinna suhtes, mis tekib veretilga trajektoori ja kokkupuutepinna vahele (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 6). Seega on puutenurk teisisõnu verejälje suuna ja aluspinna vaheline nurk ning seda on võimalik umbkaudselt teada saada verepleki vaatlemise abil või välja arvutades valemi abil. Gardneri (Gardner, 2005, p. 269) sõnul on puutenurga väljaarvutamiseks vaja leida sobiv vereplekk sobival pinnal. Antud nurka saab kasutada selleks, et leida algallika asukoht või koondumise ala, kus relv ja kahtlustatav olid kokkupuutes ohvriga (Erickson, 2013, p. 157).

Verepiisa langemisel pinnale tekib kujutletav kolmnurga kuju (vt joonis 21, Lisa 3). Joonisel 21 on näha, et kolmnurga moodustavad verepiisa diameeter ehk laius (kolmnurga külg BC), verepiisa teekond (kolmnurga külg AC) ning verepiisa pikkus (kolmnurga hüpotenuus AB). Kolmnurga ABC sisenurk on langemise nurk ning see on kokkupuutenurgaga sama väärtusega. Langemise nurga saab välja arvutada kasutades siinust ning verepleki pikkust ja laiust (vt joonis 19, Lisa 3). Need mõõtmed ei sisalda endas verejälje saba, lainelist äärt (*scallops*) ega kaasnevaid ehk sekundaarseid jälgi. (Gardner, 2005, p. 269) Kui verepleki

laius ja pikkus on mõõdetud, siis saab järgneva valemi abil välja arvutada langemise nurga (Erickson, 2013, p. 158):

$$\sin^{-1} = \text{laius/pikkus}$$

Valemis tähistatud $\sin^{-1}$ on arkussiinus ehk kolmnurga sisenurk, ning laius ja pikkus tähistavad verepleki mõõtmeid. Gardneri (2005, pp. 269-270) sõnul on verejälje pikkuse ja laiuse jagamise tulemus on alati 1 või vähem ning kalkulaatori abil on jagatise tulemusest võimalik määrata arkussiinus.

Gardneri (2005, p. 270) sõnul on verepleki langemise nurka on umbkaudselt võimalik teada saada ka verepleki vaatlemise käigus. Joonisel 22 (vt Lisa 3) on näha, et mida elliptilisemaks muutub vere pleki kuju, seda suuremaks muutub kokkupõrke nurk (Saferstein, 2013, pp. 321-322). Ümmargusemad plekid viitavad sellele, et langemise nurk on 70° kuni 90° . Karu käpa taolise kujuga verepiiskade langemise nurk on 40° kuni 60° . Pikad, elliptilise kujuga plekid viitavad sellele, et langemise nurk on 30° ning vähem. (Gardner, 2005, p. 270) Suuremate nurkade korral on märgata vere kogunemist, sest kokkupõrke nurga vähenedes muutuvad verepleki sabad üha pikemaks ja pikemaks (Saferstein, 2013, p. 323).

Koondumisala ehk *area of convergence* on kahemõõtmeline ala, mis näitab kohta, kust vereprintsmed pärinevad. Koondumisala saab märkida siis, kui joonistada sirged läbi mitme erineva vereprintsme pikitelje, järgides samal ajal verepiiskade jälgede rada. (Saferstein, 2013, p. 326) Gardneri (2005, p. 269) sõnul koonduvad vektorid hiljem ühte punkti kokku juhul, kui vereprintsmed pärinevad samast allikast. Löögi tagajärjel tekib palju printsmeid ning nende omavaheline seotus avaldub koondumisala määramisel. Esimeseks võimaluseks on olukord, kui sooritatakse üks löök. Sellisel juhul viitavad löögi tagajärjel tekkinud printsmed ühele konkreetsele koondumisalale. Samas, kui lööke on sooritatud palju, kuid löögid on toimunud ühes piirkonnas, siis viitavad printsmed samuti ühele koondumisalale. Ühele koondumisalale viitavad löögid on omavahel seotud. Samas, kui kaks lööki on tehtud diivani käetoje juures ning kaks lööki diivani peatoje juures, siis viitavad vereprintsmed kahele erinevale koondumisalale sest nende löökide sooritamise asukoht oli erinev. Koondumisala on näha joonisel 23 (vt Lisa 3).

Kui koondumisala on verejälje uuringu käigus kindlaks tehtud, saab selle järgi kindlaks teha **lähteala**. Lähteala ehk *area of origin* (vt joonis 24, Lisa 3) on kolmemõõtmelises ruumis asuv ligikaudne ala, kus sündmus aset leidis (Gardner, 2005, p. 270). See näitab ohvri ja/või kahtlustatava asukohta ruumis sel ajahetkel, kui verejälgi jättev tegevus aset leidis

(Saferstein, 2013, p. 326). Seega seisneb lähteala erinevus koondumisalast selles, et lähteala puhul on määratud ka vere algallika kõrgus verejälgede tekkimise ajal. Lähteala asukohta saab välja arvutada nende verepripsmete abil, millel on väljavenitatud ehk ovaalne kuju ning saba. Ovaalse kujuga verepripsmed tuleks ära mõõta ning arvutada välja nende puutenurk. Kui kõik puutenurgad on välja arvutatud, siis saab kiiri kasutades kindlaks määrata lähteala asukoha. (Erickson, 2013, pp. 156-158)

Üheks levinud lähteala määramise viisiks on nööri meetod (*string-method*). Selle jaoks tuleb esmalt leida verejälgede koondumisala. Seejärel tuleb paigutada pulk või statiiv nii, et see oleks nagu telg, mis väljub koondumisalast. Nööri üks ots tuleb kinnitada verepiisa juurde. Seejärel tuleb verepiisa kõrvale asetatud malli abil reguleerida nööri asendit seni, kuni see ühtib verepiisa pinnale langemise nurgaga. Seejärel tuleb nööri teine ots kinnitada telje külge. Koht, kus mitme verepiisa nöörid kokku puutuvad, ongi lähtealaks. (Saferstein, 2013, p. 326)

Eeltoodu põhjal saab öelda, et verejälgede uuringu teises faasis saadakse verejälgede klassifitseerimise ja nende tunnuste hindamise abil vajalik teadmine uuringu lõppjärgelduste tuletamiseks ja esitamiseks. Siinkohal märgib autor veel kord, et lõppjärgelduste tegemisel on vaja arvestada ka teiste kriminaalasja materjalidega. Seda väidet kinnitab hästi Harju maakohtu otsus kriminaalasjas nr 1-08-16644, mida analüüsitakse lõputöö 2 peatükis. Verejälgede uuringut saab kriminaalasjas kasutada kooskõlas muu tõendusmaterjaliga. Ka Tiks ja Aaspõllu (2015, lk 29) märgivad: „*Idealis peaks saama kohtlustatava ja kannatanu liikumist ning tegevust kuriteosündmuse käigus kirjeldada kogutud füüsilistele tõenditele tuginevalt, kusjuures jäljeekspertiis (sh verejälgede uuring) peaks erinevaid jälgi ja tõendeid omavahel siduma.*“

2. LÕPUTÖÖS LÄBI VIIDUD UURINGUD

2.1. Metoodika ja valim

Lõputöös läbi viidava uuringu eesmärgiks on välja selgitada, kuidas oleks Põhja prefektuuris võimalik saavutada raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uuringu võimaluste parem ja täielikum rakendamine. Selleks tuleb selgitada välja puudujäägid uuringu läbiviimisel ning teha ettepanekuid olukorra parendamiseks. Eesmärgi saavutamiseks kasutab autor kvalitatiivseid andmekogumise meetodeid. Autor viib läbi ekspertintervjuud, analüüsib kuritegevuse statistikat Eestis ja Harjumaal aastatel 2010-2014 ning teostab dokumendianalüüsi. Uurimismeetodid on valitud eesmärgiga anda uuritavast teemast parim ülevaade.

Dokumentidest analüüsib autor kolme kohtulahendit. Kohtulahendite valik põhineb intervjuu käigus ja juhendajalt saadud soovitusel ning asjaolul, et kohtulahendis on tõendina käsitletud verejälgi. Valituks osutusid kohtulahendid nr 1-13-3731, 1-09-1538 ning 1-08-16644. Kohtulahendid on välja otsitud Riigi Teataja andmebaasist. Kohtulahendites analüüsiti verejälgede uuringut või jäljeekspertiisi käsitlevat osa. Samuti analüüsis autor kuritegevuse statistikat Eestis ja Harjumaal aastatel 2010-2014. Kuritegevuse statistika analüüsi tulemused on välja toodud sissejuhatuses. Autor kasutas saadud andmeid põhjendusena, miks lõputöö raames osutus valituks Põhja prefektuuri tööpiirkond.

Autor viib uurimuse raames läbi poolstruktureeritud intervjuud, mis koosnevad ettevalmistatud küsimustest ja vabas vormis vestlusest. Mari-Liis Laheranna (2008, lk 199) sõnul on ühe poolstruktureeritud intervjuu vormina olemas ekspertintervjuud, mida kasutatakse siis, kui uurijale pakuvad intervjuueeritavad huvi teatud valdkonna ekspertidena, mitte terviklike inimestena. Kokku viiakse uurimuse raames läbi viis ekspertintervjuud. Intervjuud toimusid ajavahemikus 19. veebruar 2015 kuni 5. märts 2015. Intervjuude kestus oli umbes 1 tund. Intervjuueeritavad valiti eesmärgipäraselt, mitte juhuslikku valimit kasutades. Valimi eesmärgipärasus seisneb intervjuueeritavate verejälgede uuringu alases teadlikkuses ja praktilise kogemuse olemasolus. Intervjuueeritavateks osutusid järgmised isikud:

- Jaanika Soo, menetlusteenistuse vanem. Töötab Põhja prefektuuris. Intervjueerimise hetkeks on ta sel ametkohal töötanud 5 kuud. Enne nimetatud ametikohale asumist töötas ta 4 aastat organiseeritud ja raskete kuritegude talituses juhtivuurijana.
- Ave Jaakson-Küttim, eriasjade uurija. Töötab Põhja prefektuuri isikuvastaste kuritegude teenistuses. Eriasjade uurijana on ta töötanud 9 aastat.
- Margus Tohter, juhtivkriminalist. Töötab Põhja prefektuuris. Sel ametikohal on ta töötanud 6 aastat, kriminalistina kokku töötanud üle 20 aasta.
- Margo Ritari, EKEI tehnikaosakonna juhataja. Jäljeeksperdina on ekspertiisiasutuses töötanud 17 aastat, verejälgede uuringutega on tegelenud 7 aastat.
- Anneli Lumiste, ringkonnaprokurör. Töötab Põhja ringkonnaprokuratuuris narko-, organiseeritud ja raskete kuritegude osakonnas. Sellel ametikohal on ta töötanud 14 aastat.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks koostas autor küsimused, mis intervjueeritavatele intervjuu käigus esitati. Küsimused on välja toodud lõputöö Lisas 2. Autor rõhutab, et küsimused on üldised ning vastused sõltusid vastaja ametikohast.

2.2. Uuringu tulemused

Intervjueeritavate verejälgede uuringu alane kogemus ning läbitud koolituste hulk on erinev. Jaanika Soo puutus verejälgede uurimisega kokku kogu juhtivuurijana töötamise ajal ehk kokku 4 aasta vältel. Jaanika Soo on läbinud mitu Margo Ritari poolt läbi viidud koolitust ning aastaid tagasi ka kriminalistika alase koolituse. Tema sõnul olid koolitused väga informatiivsed ning koolitustest võttis osa kogu talitus. Ave Jaakson-Küttim puutub verejälgedega kokku tapmisi, mõrvu ning raskete kehavigastuste tekitamisi menetledes. Röövimiste puhul ei ole siiani kunagi tekkinud vajadust sellist uuringut kasutada. Jaakson-Küttim ei ole läbinud ühtegi koolitust. Teadmisi on ta saanud ise õppides, kolleegidelt küsides ning eksperdiga vesteldes ja juhiseid saades. Samuti on ta palju erialakirjandust lugenud. Intervjueerimise käigus selgus, et esimene verejälgede alane koolitus, millel tal on tekkinud võimalus osaleda, toimub 2015. aasta veebruari lõpus (autor lisab, et koolitus tõepoolest toimus). Margus Tohter puutub verejälgedega kokku peamiselt sündmuskoha vaatluse käigus ehk menetluse etapis, mis eelneb ekspertiisi määramisele. Tohter on läbinud kahed nädal aega kestvad kursused, mis koosnesid nii teooriast kui ka praktikast. Viimase koolituse viisid läbi Hollandi kolleegid. Margo Ritari puutub verejälgedega kokku, kui teeb

menetleja taotluse alusel verejälgede uuringuid, jäljeekspertiise ning annab sündmuskoha vaatluste käigus konsultatsioone. Verejälgede uuringu objektiks võivad seejuures olla nii sündmuskohad, kannatanu ja/või kahtlusaluse riided või muud esemed. Ritari on läbinud hollandlaste poolt läbi viidud verejälgede kursused algajatele 2007. aastal ning edasijõudnute kursusel 2010. aastal. Lisaks on ta osalenud IABPA (*International Association of Bloodstain Pattern Analysts*) Euroopa konverentsidel aastatel 2008 ja 2012. Anneli Lumiste puutub verejälgedega kokku kriminaalasjade menetlustes, milles juhib menetlust, teostab järelevalvet ning esitab riiklikku süüdistust. Lisaks on ta käinud Margo Ritari verejälgede koolitusel.

Kõik intervjuueeritavad tõid välja verejälgede olulisuse. Ave Jaakson-Küttimi sõnul on verejälgede ekspertiisi või uuringu tulemused vahel osutunud üheks kõige kaalukamaks tõendiks. Verejälgede olulisuse rõhutamiseks tõi ta näite, et kui muid tõendeid ei ole või need ei ole piisavalt kaalukad, siis võib verejälgede uuring osutada olulisimaks tõendiks. Seda eriti juhul, kui uuringu tulemusi kinnitab ka DNA-analüüs. Margus Tohtri sõnul on kriminaalasja juures iga täiendav tõend oluline. Verejäljed annavad uurimisteavet, aitavad tõendite hulka täiendada ning juhtumit selgitada. Anneli Lumiste sõnul on verejälgede uuringute kasutamine kohtus alati abiks olnud. Lumiste arvates on tehtud verejälgede uuringud alati olnud menetlusele väga kasulikud ja teinud sündmuskoha (ja sündmuse) asjaolud kergemini arusaadavaks. Lumiste tõi välja, et verejälgede uuringu fotodele lisatakse üldjuhul nooled, mis näitavad visuaalselt, millises suunas veretilg on liikunud. Intervjuueeritavate välja toodud mõtted verejälgede olulise kohta võib kokku võtta järgnevalt:

- arvestatavaks tõendiks kriminaalasjades;
- aitavad luua uurimisversioone;
- aitavad kontrollida kahtlustatava või ohvri ütluste tõe vastavust (valeütluste korral võivad verejälgede kuju, tekkeviis ning muud uuringuga välja toodud asjaolud ümber lükata kahtlustatava või ohvri esitatud sündmuse kirjelduse);
- aitavad taastada sündmuse olustikku ja asjaolusid;
- aitavad kindlaks määrata isikute paiknemist sündmuskohal;
- uuringute tulemuste teiste ekspertiisitulemuste ja tõenditega seostamisel toetavad ja tugevdavad tõendite kogumit.

Siiski on verejälgede uuringu kasutamine üsna vähelevinud. Jaanika Soo sõnul kasutatakse Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uuringuid, kuid nende menetluste täpset arvu on raske määratleda. Ave Jaakson-Küttim tõi näite, et Põhja

prefektuuri isikuvastaste kuritegude teenistuse 9-liikmelisest uurijate grupist oli intervjuu toimumise hetkel (veebruar 2015) tema ainus ametnik, kellel on verejälgede uuringu teostamise kogemus. Siinkohal lisab autor, et antud 9-liikmeline uurijate grupp loodi alles 01.10.2014 PPA-s toimunud muudatuste käigus ning paljudel teenistuse uurijatest puudus varem tapmiste ja mõrvade uurimise kogemus. 1. aprilliks 2015 aastal oli planeeritud, et kõik teenistuse uurijad läbivad verejälgede-alase koolituse. See eesmärk on praeguseks ka täidetud. Anneli Lumiste sõnul kasutatakse Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uuringut, kuid nende menetluste osakaal on väga väike – ligikaudu 10 %. Margo Ritari on EKEI-s teostanud järgmised verejälgedega seotud toimingud:

- Aastal 2008 – teostatud 4 verejälgede uuringut.
- Aastal 2009 – teostatud 3 verejälgede uuringut ja 2 konsultatsiooni.
- Aastal 2010 – verejälgede uuringuid ega konsultatsioone teostatud ei ole.
- Aastal 2011 – teostatud 3 verejälgede uuringut.
- Aastal 2012 – teostatud 1 verejälgede uuring.
- Aastal 2013 – teostatud 3 verejälgede uuringut, 1 riideesemete uuring ning 3 sündmuskoha vaatlusel osalemist.
- Aastal 2014 – teostatud 2 verejälgede uuringut ning 1 sündmuskoha vaatlusel osalemine.

Autor toob välja, et Lumiste arvamus, mille kohaselt verejälgede uuringut kasutatakse ligikaudu 10% menetlustes, on Ritari esitatud andmetega vastuolus.

Verejälgede uuringu kasutamise vajadus tuleneb nii Jaanika Soo kui ka Ave Jaakson-Küttimi sõnul uuritava juhtumi asjaoludest. Kindlat reeglit selle kohta, millal teostada verejälgede uuring ning millal mitte, ei ole. Otsus verejälgede uuringu kasutamise osas langetatakse juhtumi asjaoludest lähtuvalt, sest iga juhtum on unikaalne ning erineb teistest. Seetõttu ei ole võimalik kindlaks määrata täpseid reegleid, mida selle otsuse langetamisel järgida. Jaanika Soo ja Ave Jaakson-Küttim rõhutasid, et mõnel sündmuskohal ei ole verejälgede uuringu teostamine vajalik. Selline olukord tekib siis, kui juhtumi asjaolud on selged ning muud tõendid kindlad ja süüstavad. Jaakson-Küttimi sõnul sellisel juhul verejäljed pildistatakse ning vajadusel ka videosalvestatakse. See võimaldab verejälgi ka hiljem analüüsida ja uurida.

Verejälgede dokumenteerimise osas esines intervjueritavate arvamustes palju kokkulangevusi. Kõik intervjueritavad nõustusid, et sündmuskoha vaatlusprotokoll tuleb igal juhul koostada, samuti tuleb verejäljed pildistada ja vajadusel ka videosalvestada. Jaanika Soo, Margi Ritari ja Ave Jaakson-Küttimi sõnul saab juhtumi asjaoludest lähtuvalt vajadusel teostada korduva sündmuskoha vaatluse, määrata ekspertiisi, viia läbi ütluste olustikuga seostamise, uuringu või asjatundja ülekuulamise. Vajadusel on võimalik teha ka täiendekspertiisi. Ave Jaakson-Küttim tõi välja, et ekspertiisi määramisel esitatakse eksperdile konkreetseid küsimusi. Jaakson-Küttim tõi välja, et kui võrrelda ekspertiisi ja uuringut, siis uuringut ei peeta kohtus nii heaks tõendiks, kui ekspertiisi.

Tihti tuleb ette juhtumeid, kui on vaja teostada täiendav sündmuskoha vaatlus. Ave Jaakson-Küttimi sõnul võib selline vajadus tekkida pärast kahtlustatava ülekuulamist, kui näiteks kahtlustatav väidab, et tappis isiku suures toas, aga verejalg asus hoopis magamistoa voodi madratsi all. Jaakson-Küttim rõhutas, et tema eesmärgiks on alati kasutada menetluses ära kõik olemasolevad verejälgede uuringu võimalused. Seetõttu on korduvaid sündmuskoha vaatlusi mitmel korral vaja läinud ning tihtipeale on ta sinna kaasanud ka eksperdi. Sellisel juhul saavad reeglina kõik verejälgede uuringu olemasolevad võimalused ära kasutatud. Margus Tohter tõi välja, et peale esmast sündmuskoha vaatlust kuulatakse üle tunnistajad, kahtlustatavad ja kannatanud. Saadud informatsiooni analüüsides selgub, milliseid asjaolusid on vaja veel tõendada ning siis otsustatakse täiendava sündmuskoha vaatluse teostamise vajadus.

Nii Jaanika Soo kui ka Ave Jaakson-Küttim rõhutasid, et verejälgede dokumenteerimise osas puudub jällegi kindel reegel selle kohta, millal missugust meetodit rakendada ning kõik tuleneb konkreetse juhtumi asjaoludest. Jaanika Soo sõnul tavaliselt kõiki võimalusi korraga ei rakendata. Näiteks, kui tehakse verejälgede uuring, siis ei ole vaja asjatundjat üle kuulata, sest need kaks toimingut n-ö „katavad“ teineteist.

Vastuseks eelpool välja toodud Ave Jaakson-Küttimi väitele, mille kohaselt ei peeta verejälgede uuringut kohtus nii heaks tõendiks, kui ekspertiisi, toob lõputöö autor näitena Harju maakohtu otsuse kriminaalasjas nr 1-08-16644 (Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). Kohtulahendi väljatoomise eesmärgiks on asjaolu, et verejälgede uuringu, kui kohtus kasutatava tõendi olulisusest, ei jääks valet arusaama. Nimetatud kohtuotsuses on sündmuskoha vaatlusprotokollide ja nende lisade põhjal kirjeldatud verejälgede paiknemist sündmuskohal. (Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009) Lisaks sellele on kohtuotsuse süüdimõistmise põhjenduste osas välja toodud järgnev: „*EKEI teostatud*

verejälje uuringust (tl 224-232) nähtuvalt on TT tervisekahjustused tekitatud tõenäoliselt toa keskel ja ahju esisel, TT tekitatud löögid olid erisuunalised“ (Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). (Tsitaadis tähistab täheühend „TT“ ohvrit). Kuna kohus on otsuse tegemisel võtnud arvesse EKEI poolt teostatud verejälgede uuringu tulemusi, saab väita, et verejälgede uuring on kohtus arvestatavaks tõendiks.

Sündmuskoha vaatluse ajal peavad erinevad osapooled koostööd tegema. Jaanika Soo sõnul tulevad sündmuskohale sündmuskoha vaatluse teostamiseks üldjuhul kriminalist, uurija, jälitaja ja kohtuarst. Siinkohal märgib autor, et liigitus „uurija“ ja „jälitaja“ tuleneb politseisisestest töökohustuste jaotusest ning ei ole ametlik terminoloogia. Kriminalistid jäädvustavad sündmuskoha esmalt fotodele (vajadusel ka videosalvestavad), mõõdavad, märgistavad ja tähistavad sündmuskohal olevad tõendid ning uurija protokollib. Ave Jaakson-Küttimi sõnul aitab mõni kriminalist uurijal sündmuskoha vaatlusprotokolli täita ning annab vajadusel nõu. Kõik ei pruugi seda teha. Lisaks sellele on alati abiks eksperdiga konsulteerimine. Näiteks on otstarbekas kaasata eksperti sündmuskohal. See annab võimaluse eksperdi esialgset hinnangut arvesse võttes otsustada, kas verejälgede uuringu läbiviimine on võimalik/vajalik või mitte. Margus Tohtri sõnul kajastub kriminalisti töö sündmuskoha vaatlusprotokollis ning kriminalist puutubki verejälgedega kokku just sündmuskoha vaatluse käigus ehk ekspertiisi määramisele eelnevas etapis. Tohter rõhutas, et sündmuskohal on oluline oma käitumist ja tegevusi jälgida, et sündmuskohal tõendeid ei rikutaks.

Margus Tohter tõi välja kriminalisti tööülesanded, milleks on esmalt verejälgede tuvastamine. Selle järel on vaja lahendada küsimus, kas vere paiknemine sündmuskohal on piisav järelduste tegemiseks. Kui vastus küsimusele on jaatav, siis määratletakse, mis laadi verejäljega on tegemist ja millist informatsiooni see endas kannab. Verejälgi määratledes on võimalik kindlaks teha, kas veri paiskus objektile löögiriistalt, kas veri on pärit ohvri haavast või kellegi teise sündmuskohal viibinute vigastustest, millist liiki jäljega on tegemist jne. Kriminalisti ülesandeks on verejalg õigesti markeerida, kirjeldada ja vajadusel mõõta. Verejälgi tuleb fotografeerida mõõtkavaliselt ja detailide kaupa. Oluline on siinkohal rõhutada, et kuigi kriminalisti töö on täpne ja detailne, ei ole see siiski kokkuvõttes nii põhjalik, kui ekspertiisi või uuringu teostamine. Ekspertiisi teeb ekspert, kes valib ise välja konkreetsed jäljed, millele ta rohkem tähelepanu pöörab ning mida ta täpsemalt uurib, arvutab, kontrollib jne. Ekspert saab esitada ja põhjendada jälgede põhjal tehtavaid järeldusi, kriminalist piirdub vaid jälgede dokumenteerimisega.

Intervjueeritavad tõid välja mitmeid näiteid vigade osas, mis tehakse verejälgedega seoses. Margo Ritari sõnul keskendutakse sündmuskohal tihti esmalt selliste tõendite otsimisele, millega saab kuriteo kiirelt ja efektiivselt lahendada. Nendeks on eelkõige DNA proovid ja sõrmejäljed. Alles hiljem, kui muid tõendeid ei leita või need osutuvad ebapiisavaks, keskendutakse verejälgedele ning otsustatakse, et on vaja eksperdiga ühendust võtta.

Ave Jaakson-Küttimil on olnud kogemusi, kus esmane sündmuskohale saabunud patrull on sündmuskohal „ringi trampinud“ ning seetõttu sündmuskohta ja seal olevaid jälgi rikkunud. Jälgi on rikkunud ka kiirabi töötajad või sündmuskohal viibinud kõrvalised isikud, näiteks pealtvaatajad. Sellistel juhtudel tuleb suurenenud tähelepanuga otsida tõendeid sealt, kus sündmuskoht ei ole ära tallatud ega rikutud. On esinenud olukordi, kus tõendeid ei otsitagi maapinnalt, vaid ainult seintelt, mööblilt jne. Samuti on ette tulnud, et sündmuskohal käinud kriminalisti tähelepanu on üle töötamise tõttu või muul põhjusel hajunud ning seetõttu on tal osa jälgi märkamata jäänud. Leidub ka uurijaid, kes oskamatuses või laiskusest teevad oma tööd lohakalt ja ebapiisavalt ning ei pööra sündmuskohal olevatele jälgedele piisavalt tähelepanu. Selliste juhtumite puhul võib prokurör otsustada tõendit kohtus mitte esitada.

Jaanika Soo ja Margo Ritari ühise arvamuse kohaselt tehakse vahel vigu verejälgede fotografeerimisel. Ritari tõi välja, et esiteks võiks alati rohkem fotosid teha, vajadusel saab osa fotosid kasutamata jätta. Fotode tegemises peab valitsema loogika. Tihti jäetakse osad kohad ja esemed fotografeerimata. Näiteks tehakse foto laua peal asuvatest verepripsmetest, kuid jäetakse fotografeerimata laua-alune osa, kus verepripsmeid ei ole. Fotode tegija ei pruugi mõelda sellele, et ka pripsmete puudumine on menetluse seisukohalt oluline info, sest selle põhjal tehakse hiljem (näiteks verejälgede uuringu tegemise käigus) järeldusi. Pripsmete puudumine laua all viitab sellele, et pripsmete tekkimine (näiteks löögi tagajärjel) toimus lauast kõrgemal. Juhul, kui verepripsmete puudumine laua all on sündmuskoha vaatluse käigus fikseerimata jäetud, võib eksperdil olla võimatu seda järeldust esitada ning ebaprofessionaalselt läbi viidud sündmuskoha vaatlus on eksperdi tööd juba ette kahjustanud.

Anneli Lumiste sõnul on suurimaks probleemiks asjaolu, et sündmuskohale minnes ei märgata verejälgede uuringu tegemise vajadust ning ei kaasata selle tegemiseks vajalikke inimesi. Ritari sõnul peab kvaliteetne verejälgede uuring toimuma koos sündmuskoha vaatlusega. Erinevalt fotode vaatamisest tekib sündmuskohal parem ülevaade seal asuvatest esemetest ja jälgedest ning eksperdil on lihtsam sündmuskohal olevaid jälgi hinnata. Seega muudab eksperdi esialgne mittekaasamine tema töö raskemaks. Olukorda raskendab väga

palju ka see, kui lisaks eksperdi sündmuskoha vaatlusele mittekaasamisele tehakse ka fotosid vähe ja ebakvaliteetselt. Sellisel juhul on verejälgede analüüsimine väga raske.

Intervjueeritavad vastasid ka küsimusele, milline on verejälgedega kokku puutuvate isikute teadlikkus verejälgede uuringust ja selle kasutamise võimalusest ning kas kõik olemasolevad võimalused kasutatakse täielikult ära. Anneli Lumiste ja Margo Ritari olid arvamusel, et teadlikkus verejälgede uuringust ning selle kasutamise võimalustest ei ole õnneks päris puudulik. Lumiste tõi siinkohal veel välja, et juhul, kui teadmistest jääb puudu, on alati leitud isik, kelle poole pöörduda. Ritari ja Lumiste nõustusid siiski Jaanika Soo ja Ave Jaakson-Küttimi arvamusega, et verejälgedega kokku puutuvate isikute teadlikkust võiks verejälgede ja nende kasutamise võimaluste osas tõsta.

Olukorra parandamiseks ehk selleks, et menetluse käik oleks alates sündmuskoha vaatlusest kuni kohtulahendi jõustumiseni oleks võimalikult efektiivne, tõid intervjueeritavad välja mitmeid ideid. Jaanika Soo, Anneli Lumiste, Ave Jaakson-Küttimi ja Margo Ritari arvates saab seda teha näiteks lisakoolitustega töötavatele ametnikele. Koolituste läbimine on oluline vaatamata sellele, kas ametnikel on antud teema varem Politsei- ja Piirivalvekolledži (edaspidi PPK) õppeprogrammi raames läbitud või mitte. Seda põhjusel, et tihtipeale kiputakse loengutes õpitut unustama ning see vajab meelde tuletamist. Soo sõnul peaksid koolitusi läbima kõik, kes sündmuskoha tööga rohkem kokku puutuvad. Koolituste osas tõi Lumiste näiteks, et talle oli koolitustel osalemine väga kasulik, ta sai palju uusi ideid ning koolitus avardas silmaringi. Jaakson-Küttim rõhutas patrullide koolitamise vajadust, sest mitmel juhul on esimesena sündmuskohale saabunud politseinikud tõendid rikkunud ning seetõttu ei ole need olnud kohtus esitamiseks kõlbulikud.

Lisaks eeltoodule olid Jaanika Soo, Margo Ritari ja Ave Jaakson-Küttim arvamusel, et teadlikkust saab tõsta ka Politsei- ja Piirivalvekolledži (edaspidi PPK) õppeprogrammide täiendamisega. Ave Jaakson-Küttimi ja Margo Ritari sõnul tuleks PPK-s sündmuskohaga seonduvaid teemasid, seal tehtavaid tegevusi ja käitumisreegleid suuremas mahus ja põhjalikumalt käsitleda. Siinkohal toob autor välja, et PPK 2014 aasta õppekava näeb kriminaalpolitsei süvaõppe blokis ette „Tõendite kriminalistikalise kogumise mooduli“ läbimist (Sisekaitseakadeemia, 2014). Selle mooduli, ning ka teiste ainete, käigus toimub kriminalistika-alaste ainete õpetamine küllaltki suure mahus. Seetõttu võib öelda, et intervjueeritavad ei ole ilmselt PPK õppekavadega kursis. PPK õppekavade analüüsimine ei kuulu lõputöösse ning seda teemat edaspidi ei käsitleta.

Ave Jaakson-Küttimi sõnul on väga oluline ka see, et uurijate, prokuröride, ekspertide ja kriminalistide omavaheline koostöö tõhustuks. Selle tagamiseks on vaja eelkõige ise olla aktiivne ja suhelda. Samas aitavad kaasa ühiselt läbiviidavad üritused. Omavahelises suhtlemises on oluline anda teistele osapooltele tagasisidet. Väga hea on välja tuua juhud, kui töö oli hästi tehtud, kogutud tõendid leidsid kohtus arvestamist ning kurjategija sai karistuse. Oluline on rõhutada hästi tehtud tegevusi ja otsuseid. See lisab asjaosalistele teadmisi ja motivatsiooni ka järgmisteks kordadeks. Samas on oluline anda ka negatiivset tagasisidet, et leitaks võimalusi oma töö parandamiseks. Kindlasti on vaja jagada infot uuenduste, uute tehniliste vahendite ja lahenduste kohta. Sellisel juhul on sündmuskohal töötavatel ametnikel edaspidi kergem tõendeid otsida, sest nad on saanud lisainformatsiooni, mida ja mille jaoks on vaja leida.

Tagasiside vähesust saab rõhutada kahe näite abil. Margo Ritari sõnul puudub tal reeglina tagasiside selle kohta, kuidas on tema poolt tehtud ekspertiise, uuringuid ja konsultatsioone menetluses kasutatud ning milline on olnud lõpptulemus kohtus. Ritari rõhutas, et kuna senise praktika jooksul on ta kohtus käinud selgitusi andmas ühe korra, siis ta järeldab, et tehtud uuringud on olnud piisava põhjalikkusega ning arusaadavad. Ka Margus Tohter ütles, et tema tegeleb sündmuskohal verejälgede fikseerimisega ning nende hilisema kasutamise kohta tal tagasiside puudub.

Olukorra parendamise osas on Jaanika Soo ning Anneli Lumiste arvamusel, et sündmuskoha vaatlust teostades tuleks alati jälgi pigem rohkem fikseerida. Lumiste tõi näitena olukorra, kui kannatanut, tunnistajat ja teisi sündmusega seotud isikuid ei ole veel üle kuulatud, ning seetõttu ei osata veel millelegi konkreetsele keskenduda. Sündmuskoha vaatluse käigus tuleb teha võimalikult palju, sest hiljem ei ole võimalik sündmuskoha täielikult taastada. Oluline on suurema hulga fotode tegemine. Lumiste sõnul peavad isikul, kes teeb fotosid, olema oskused ja teadmised, et märgata sündmuskohal olulist.

Margus Tohter rõhutas, et igal ametnikul, kaasaarvatud patrullil, on sündmuskohal oma ülesanne ning sellega peab arvestama. Patrull peab näiteks tegema turvakontrolli ja kontrollima ära territooriumi. Kui selle tegevuse käigus saavad sündmuskohal kahjustada jäljed, siis on hiljem vaja eristada, millised jäljed on jäetud politseiametnike poolt ning millised võivad kuuluda kurjategijale ja ohvrile. Tohter ütles, et sündmuskoha kaitse ei ole politseis siiani eriti efektiivne olnud.

Intervjuude käigus selgus, et intervjueeritavate arvamus verejälgede seotusest trassoloogiaga on erinev. See asjaolu tuli ilmsiks Margo Ritari ning Margus Tohtriga vesteldes. Margus Tohter rõhutas, et trassoloogia on kõikide sündmuskohal asuvate jälgede teadus ning sinna alla kuuluvad ka verejäljed. Tohter lähtub järgmistest mõistetest:

- Trassoloogia uurib jäljekujutise tekkimist materiaalsete objektide omavahelise kontakti tulemusena, jälgede laadi ja nende kujunemise mehhanismi. Trassoloogia eesmärgiks on jälje jätnud objekt identifitseerida. Seetõttu uurib trassoloogia teaduslik-tehniliste vahendite viise ja meetodeid jälgede tuvastamisel, fikseerimisel, äravõtmisel ja uurimisel. (Крылова & Бастрыкина, 2001, стр. 211)
- Trassoloogia puhul õpitakse tundma kuriteo toimepanemise mehhanismi peegeldavat jälgede tekkimise seaduspära. Trassoloogia on teaduslik-tehniliste tehniliste vahendite viiside ja meetodite väljatöötamine jälgede tuvastamiseks, fikseerimiseks, äravõtmiseks ja uurimiseks. Trassoloogia eesmärgiks on avastada ja uurida toimepandud kuritegu. (Волынского & Лавров, 2008, стр. 185)
- Kriminallistikaline õpetus jälgedest on kriminallistikatehnika osa, mille eesmärgiks on kindlaks määrata uuritava sündmuse faktilised asjaolud. Uurimise aineks on jälje tekkemehhanism, jälje kujunemise mehhanism, jälje omadused ja tunnused, jälgede avastamise võimalused, talletamine ja uurimine (Lall, 2010, lk. 5).

Margo Ritari ei kasuta verejälgedest rääkides väljendit „trassoloogia“. Samuti ei käsitleta verejälgi kui trassoloogilise uurimuse objekte PPA ja EKEI poolt välja töötatud juhendmaterjalis „Verejälgede terminoloogia“ (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013).

Ritari sõnul võib verejälgede puhul trassoloogiast rääkida trassoloogiast kahel juhul - kui mingi puhta objektiga on aluspinnal olnud vere sisse jäetud tühimik ehk ärastusjalg või kui mingi verise objektiga on eelnevalt puhtale pinnale jäetud verine jalg. Mõlemal juhul on uurimisobjektiks (eelkõige) *trass* ehk jalg. See on jäetud objekti poolt ja veri on siin vaid jälge nähtavaks tegev faktor.

Viidates Krõlova ja Bastrõkina (2001, стр. 211) poolt välja toodud eesmärgile identifitseerida jälje jätnud objekt, tõi Ritari põhjenduse, miks ei kuulu verejäljed trassoloogia valdkonda. Identifitseeritavateks objektideks on inimesed ja nende osad (näiteks sõrmejäljed), erinevat liiki esemed, tervikust eraldunud osad ja selle tükid, elusolendid, transpordivahendid ja nende detailid. Identifitseerimine tähendab võimalust

väita, et konkreetne ese on jättnud endast maha jälje, mis on omane ainult temale. Näitena võib tuua olukorra, kui isik kõnnib üle mudase pinna. Sellisel juhul jääb muda sisse jalatsijälje kujutis ning mudas oleva jalatsijälje ning jalanõu talla mustril põhjal on võimalik tuvastada, et konkreetne jalanõu jättis muda sisse jälje. Verejäljel aga puudub identifitseerimise võimalus. Kui veri on langenud pinnale, siis vaatlemise teel ei ole võimalik verejälge siduda ühegi objekti ega subjektiga. Vere algallikat ei ole võimalik kindlaks teha. Verejälje kuuluvust on võimalik määratleda ainult DNA-ekspertiisiga, kuid verejälje uuring ei hõlma endas DNA-ekspertiisi.

Lisaks eeltoodule viitas Ritari Herbert Lindmäe (1976, lk 82) raamatule, mille kohaselt on trassoloogia kriminalistikatehnika haru, mis käsitleb objekti välisehitust kajastavaid jälgi. Välisehitus on esemel, mis on tahke ning jätab temaga kokku puutuvasse ümbruskonda oma välisehituse abil jälje. Näiteks raudkangiga ust lahti muukides jätab tahke ja kõva välisehitusega raudkang ukse ja ukse piida külge jäljed, mis on omased vaid konkreetsele jälgi tekitanud raudkangile. Verel puudub välisehitus, sest tal puudub kindel vorm. Kokkupuutel teise objektiga ei mõjuta veri teist objekti, vaid muutub ise. Seega võib Herbert Lindmäe trassoloogia mõistest arvesse võttes väita, et välisehituse puudumise tõttu ei kuulu verejäljed trassoloogia valdkonda.

Siinkohal märgib autor, et välja toodud vastuolu näol on tegemist puhtteoreetilise asjaoluga, mis ei mõjuta verejälgede uuringu kasutamist praktilises kriminaalmenetluses. Autor osutas käsitluste vastuolulisusele, kuna intervjuueeritavad olid selles küsimuses vastandlikel seisukohtadel. Autor on töös lähtunud verejälgede ja nende uuringute Eesti praktikast, mille teooria põhineb EKEI ja PPA juhendmaterjalil.

Kohtulahenditest toob autor välja veel Harju Maakohtu otsuse, mille kriminaalasja number on 1-13-3731. Nimetatud kriminaalasjas mõisteti isik süüdi kahe isiku tapmises julmal ja piinaval viisil ehk KarS § 114 p-de 1, 3, 4 järgi kvalifitseeritavas kuriteos. Isiku julmal ja piinaval viisil süüdi mõistmisele aitasid lisaks tervisekahjustuste ulatuslikkuse, paiknemise ja kannatanute vastupanu puudumise kaasa ka sündmuskoha vaatluse käigus dokumenteeritud verejäljed. (Leonid Rubanjak kriminaalasi KarS § 114 p. 1, 3, 4 ja KarS § 266 lg 2 p. 3 järgi, 2013) Kohtuotsuse põhjendavas osas on kirjas: „*Süüdistatava löökide intensiivsust tõendavad sündmuskoha vaatlusprotokollid, milledest nähtub, et vereprintsmeid oli toa seintel ja isegi laes. Seega pidid olema süüdistatava löögid väga tugevad, kuna veri printsis ka lakke*“ (Leonid Rubanjak kriminaalasi KarS § 114 p. 1, 3, 4 ja KarS § 266 lg 2 p. 3 järgi, 2013). Niisiis võib antud kohtulahendi otsusest ja selle põhjendusest lähtudes öelda,

et verejäljed olid kuriteo raskusastme ja karistuse määramisel oluliseks tõendiks. Ühtlasi kinnitab kohtulahendi tekst eelpool esitatud põhimõtet, et vahel võib verejälgede puhul piirduda verejälgede dokumenteerimisega sündmuskoha vaatluse protokollis ning uuringut läbi viia ei ole vaja.

Järgmise kohtulahendina toob autor välja Harju maakohtu otsuse kriminaalasjas nr 1-09-1538, kus teostati verejälgede uuring (Mart Uuetoa kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). Tõendatuks tunnistatud asjaoludes ja kohtupoolsete järelduste osas on välja toodud: *„Asitõendi – laste laua fotodelt (tl 225-227) on selgelt näha verepritsmed, millised võisid tekkida ainult löökidest vastu verist pinda. Korteris leitud verejälgede järgi on tuvastatav, et elutoa diivanil toimus löök pähe pudeliga, seejärel HU võis liikuda magamistuppa, kus toimus löök lastelauaga, magamistuppa laud jäigi“* (Mart Uuetoa kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). (Sõnaühend „HU“ tähistab kohtuotsuses kannatanut). Võttes arvesse verepritsmete uurimisest saadud informatsiooni ning seostades seda teiste tõenditega (tunnistajate ütlused, DNA-ekspertiis, surnu ekspertiisiakt, kohtupsühhiaatria-psühholoogia komplekseksperitiis, kahtlustatavana kinnipidamise protokoll jne), mõisteti tapmise toimepanija süüdi KarS § 113 järgi. (Mart Uuetoa kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009) Seega võib antud kohtulahendi otsuse põhjal väita, et verejäljed osutusid sündmuse lahendamisel ja karistuse määramisel väga oluliseks. Samuti sai verejälgede abil kindlaks teha, kuidas võisid tekkida laste lauale verejäljed.

Autor toob veelkod välja ka Harju maakohtu otsuse kriminaalasjas nr 1-08-16644. *„Süüdistatav Nikolai Nikolajev väitis kohtuistungil, et küll lõi mõned korrad TT, keda teadis varasemalt Õismäe turu kaudu, kuid löömist alustas TT ise, lüües teda metallist vardaga tugevalt vastu selga nii, et tema „selg valust põles““* (Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). (Sõnaühend „TT“ tähistab kohtuotsuses kannatanut). Lisaks tuuakse kohtuotsuses välja: *„Kriminaalasjas kogutud kirjalike tõenditega – sündmuskoha vaatlusprotokollide, asitõendi vaatlusprotokollide, tehnilise uuringu protokollide ja fototabelitega ning DNAekspertiisiaktis, surnu kohtuarstlikus ekspertiisiaktis, sõrmejälje ja jäljeekspertiisiaktis antud eksperdiarvamustega ning EKEI teostatud verejälje uuringuga - ning isikuliste tõenditega – nii süüdistatava enda kui ka tunnistajate ütlustega on vastuvaidlematult tõendatud, et süüdistuses märgitud ajal ja kohas põhjustas süüdistatav N. Nikolajev oma tahtliku käitumisega T T erinevaid tervisekahjustusi ja tegutses otsese tahtlusega tappa T.T“* (Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi, 2009). Autor märgib, et selles kuriteos üritas süüdistatav oma tegevust põhjendada enesekaitsega.

Kohtuotsuses mainitud tõendite, sh ka verejälgede uuringu, alusel jõudis kohus järeldusele, et isik ei pannud tegu toime enesekaitsest lähtuvalt, vaid tegutses otsese tahtlusega tappa. Seega võib öelda, et verejälgede uuringu tulemused on vahel olulised ka kuriteo kvalifitseerimise seisukohalt.

2.3. Uuringu järeldused

Intervjuude tulemustele tuginedes võib öelda, et verejälgede uuringute kasutamine on Põhja prefektuuris suhteliselt vähelevinud. Seda tõestab asjaolu, et Ave Jaakson-Küttimi sõnul on Põhja prefektuuri isikuvastaste kuritegude teenistuse 9-liikmelisest uurijate rühmast temal ainsana verejälgede uuringu kasutamise kogemus. Lisaks sellele ei ole Margo Ritari andmete põhjal vahemikus 2008-2014 ühe aasta vältel koostatud üle 4 verejälgede uuringu ning 2010. aastal ei koostatud ühtegi uuringut. Anneli Lumiste tõi välja, et verejälgede uuringut kasutatakse umbes 10% raskete isikuvastaste menetluste puhul, kuid EKEI statistika põhjal võib öelda, et see järeldus ei ole täpne.

Samas rõhutavad intervjuueeritavad verejälgede uuringu olulisust ning seda kinnitavad ka analüüsitud kohtulahendid. Intervjuude käigus selgus, et verejälgede uuringu kasutamisel on mitmeid erinevaid kasutegureid. Kriminaalasja lahendamisel on iga täiendav tõend oluline. Verejäljed aitavad luua uurimisversioone ja ümber lükata või kinnitada kahtlustatava või kannatanu versiooni juhtunust, toetavad ja tugevdavad koos teiste ekspertiiside tulemustega tõendite kogumit ning aitavad rekonstrueerida kuriteo sündmust. Samuti on verejälgede abil võimalik kindlaks määrata isikute paiknemist sündmuskohal, uuritava sündmuse käigus. Lisaks aitavad verejälje uuringud kaasa sündmuskoha asjaolude paremale mõistmisele ja arusaadavaks tegemisele. Sellekohase näite tõi Anneli Lumiste, kelle sõnul teevad verejälgede uuringud sündmuskoha asjaolusid kergemini arusaadavaks, näiteks verejälgede uuringu fotodele lisatud nooled, mis näitavad visuaalselt veretilga liikumise suunda. Kui verejälgede analüüsi tulemused on kinnitatud DNA-analüüsiga, siis on tõendi ümber lükkamine üldjuhul keeruline.

Intervjuu tulemustest nähtub, et lisaks verejälgede uuringu vähesele rakendamisele esineb Põhja prefektuuris verejälgede alases töös ka puudujääke, nagu vähene koostöö asjaosaliste vahel ja verejälgede puudulik dokumenteerimine menetluse algfaasis. Nende puuduste kõrvaldamiseks ja olukorra parendamiseks töid intervjuueeritavad välja mitmeid ideid ja mõtteid. Domineerivad kolm mõtet:

- Verejälgede ja samuti nende puudumise ulatuslikum fikseerimine sündmuskoha vaatluste käigus.
- Menetleja ja/või prokuröri poolne tagasiside andmine kriminalistidele ja ekspertidele menetluse lõpptulemuse ja muude uuringuga seotud asjaolude osas. Kriminalistid ja eksperdid ei pruugi oma töö iseärasuste tõttu muidu saada infot enda töö lõpptulemi kohta.
- Erinevate verejälgede dokumenteerimise võimaluste kasutamine lähtuvalt juhtumi asjaoludest ja konkreetsetest tõendamisvajadustest. Vahel on vaja läbi viia asjatundja ülekuulamine, vahel verejälgede uuring või jäljeekspertiis, kuid võib piisata kvaliteetsest, verejälgi detailselt fikseerivast, sündmuskoha vaatlusest ja selle käigus dokumenteeritud tõendite prokuröri-poolsest kohtus esitamisest.

Väga oluline on anda nii positiivset kui ka negatiivset tagasisidet. Töö iseärasuste ja suure töömahu tõttu ei pruugi eksperdid ja kriminalistid olla kursis sellega, kas ja mil määral oluliseks nende tehtud töö osutus ning milline on tehtud töö kvaliteet menetluse lõpptulemusest lähtuvalt. Juhtudel, kui töö oli tulemuslik ning kurjategija sai karistuse, tuleb välja tuua - kas ja millised tõendid olid kohtus arvestatavad, kuidas see täpselt välja nägi ning mida on võimalik parandada. Õigete tegevuste ja otsuste rõhutamise lisab töötajatele motivatsiooni ja enesekindlust ning annab kinnituse, et tehti oli õige ning ka järgmise sarnase juhtumi korral võib sama meetodit kasutada. Kuid oluline on anda ka negatiivset tagasisidet, mis võimaldab edaspidi samu vigu vältida. Kindlasti tuleb ette, et ametnik ei tea, et ta teeb midagi valesti. Põhjendatud negatiivne tagasiside aitab vigadest aru saada ning õiged meetodeid leida. Lisaks tagasiside andmisele tuleb jagada informatsiooni ka uuenduste ja uute tehniliste vahendite osas.

Verejälgede dokumenteerimise osas nõustusid kõik intervjuueeritavad, et sündmuskoha vaatlusprotokoll koostatakse iga juhtumi korral ning sündmuskohal olevad verejäljed tuleb kindlasti talletada fotodele. Fotode tegemise osas rõhutati, et fotosid võiks alati pigem rohkem teha. Seda fakti on eraldi rõhutanud oma raamatus ka Hazelwood ja Burgess (2001, p. 321), kelle sõnul peaks fotosid tegema vastava väljaõppe või sellekohaste teadmistega isik ning viimase puudumisel on vaja lähtuda põhimõttest, et rohkem on tõenäoliselt parem. Fotode tegemise tähtsust tõestab ka asjaolu, et sündmuskohale minnes ei pruugi sündmuse kohta alati olla piisavalt eelinfot, mistõttu ei osata millelegi konkreetsele keskenduda. See võib juhtuda, kui sündmuse osalisi ei ole veel küsitletud ega üle kuulatud. Sellisel juhul on vaja talletada võimalikult palju, sest hiljem ei pruugi see enam võimalik olla. Teise näitena

võib tuua olukorra, kus esialgu on piisavalt süüstavaid tõendeid ning sündmuskohal töötavatele ametnikele võib jääda mulje, et verejälgede uurimist ei lähe vaja. Tõendite ära langemisel võivad korrektselt dokumenteeritud verejäljed omandada menetluses kriitilise tähtsuse.

Verejälgede dokumenteerimise võimalusi on lisaks vaatlusprotokolli koostamisele mitmeid, näiteks korduva sündmuskoha vaatluse, ütluste olustikuga seostamise teostamine, verejälje uuringu või jäljeekspertiisi määramine, samuti ka asjatundja üle kuulamine. Kindlat reeglit selle kohta, millal missugust meetodit rakendada, ei ole ning kõik tuleneb juhtumi asjaoludest. Sobivaima viisi leidmiseks on vajalikud eelteadmised verejälgede uuringu kasutamise ja selle võimaluste kohta. Teadmiste suurendamisele aitab kaasa erialakirjanduse lugemine ning teiste sündmuskohal töötavate isikutega konsulteerimine. Kui enda teadmistest jääb puudu või tekib kahtlus langetatud otsuse õigsuses, tuleb leida isik, kellel on sellekohased teadmised olemas.

Vaatamata sellele, et Anneli Lumiste ja Margo Ritari mainisid, et teadlikkus verejälgede uuringust ja selle kasutamisest ei ole päris puudulik, rõhutasid mitmed intervjueeritavad PPK õppeprogrammide ja koolituste olulisust. See tuleneb asjaolust, et verejälgede uuringu kasutamisel esineb mitmeid puudujääke. Jaakson-Küttim tõi oma kogemustest näite, kus sündmuskohale saabunud patrull on sündmuskohal „ringi trampinud“ ning seetõttu sündmukohta ja seal olevaid jälgi rikkunud, muutes nad kohtus esitamise jaoks mittekõlblikuks. Lisaks tõi ta välja, et on uurijaid, kes oskamatuses või laiskusest teevad oma tööd ebapiisava täpsusega. Margo Ritari tõi välja asjaolu, et tihti keskendutakse sündmuskohal esmalt selliste tõendite otsimisele, millega saab kuriteo kiirelt ja efektiivselt lahendada (peamiselt DNA proovid ja sõrmejäljed). Verejälgedele keskendutakse alles muude tõendite puudumise või nende vähesuse korral. Antud olukorra põhjuseks võib olla asjaolu, et sündmuskohal töötavad ametnikud ei ole teadlikud verejälgede uuringu asjaoludest ja võimalustest. Üheks tähtsaks tingimuseks on, et kõik sündmuskohal olevad verejäljed tuleb detailselt kirjeldada ja fotografeerida. Siinkohal rõhutas Ritari, et probleeme esineb ka fotografeerimisel. Anneli Lumiste sõnul on suurimaks probleemiks asjaolu, et sündmuskohale minnes ei märgata verejälgede uuringu tegemise vajadust ning ei kaasata selle tegemiseks vajalikke spetsialiste.

KOKKUVÕTE

Lõputöös uuriti verejälgede uuringu teostamist Põhja prefektuuris. Töö eesmärgiks oli selgitada välja puudujäägid selle läbiviimisel ning teha ettepanekuid olukorra parendamiseks. Eesmärgi saavutamiseks kasutas autor kvalitatiivseid andmekogumise meetodeid, mis võimaldasid uuritavast teemast parima ülevaate anda.

Töö esimeses peatükis andis autor ülevaate verejälgede uuringu teooriast ning tõi välja uuringu teostamise faasid, samuti võtmetähendusega tegevused ja mõisted. Teises peatükis viib autor läbi ekspertintervjuus ja analüüsis kuritegevuse statistikat ning kolme kohtulahendit.

Autor viis läbi poolstruktureeritud intervjuud, mis koosnesid ettevalmistatud küsimustest ja vabas vormis vestlusest. Kokku viis autor lõputöö raames läbi viis ekspertintervjuud. Intervjueeritavad valiti eesmärgipäraselt, verejälgede uuringu alase kogemuse põhjal. Intervjuude käigus selgus, et verejälgede uuringu kasutamine ei ole Põhja prefektuuris laialt levinud.

Vaatamata vähesele kasutamisele on verejälgede uuringud siiski menetluse seisukohalt väga kasulikud. Seda kinnitasid kõik analüüsitud kohtulahendid. Ka intervjuude käigus toodi välja, et verejäljed aitavad luua uurimisversioone ja ümber lükata või kinnitada kahtlustatava või kannatanu versiooni juhtunust, toetavad ja tugevdavad koos teiste ekspertiiside tulemustega tõendeid ja aitavad rekonstrueerida kuriteo sündmust. Samuti aitab verejälgede uuring määrata kindlaks isikute paiknemist kindlaks sündmuskohal, uuritava sündmuse käigus.

Intervjuudest selgusid peamised probleemid Põhja prefektuuris verejälgede uuringu kasutamisel:

- Pealiskaudsus verejälgede ja nende puudumise dokumenteerimisel menetluse algfaasis (sündmuskoha vaatluste käigus).
- Vähene koostöö füüsiliste tõendite dokumenteerimisega tegelevate ametnike vahel.

Probleemide võimalike lahendustena toodi välja:

- Sündmuskoha vaatluse teostamisel tuleb verejälgede dokumenteerimisele pöörata suuremat tähelepanu. Otstarbekas on jäljeeksperdi kaasamine sündmuskoha vaatlusel. Oluline on fikseerida ka verejälgedele puudumine erinevate objektidel.
- Juhtumi asjaoludest ja vajadusest lähtuvalt tuleb ära kasutada erinevad verejälgede dokumenteerimise võimalused.
- Menetlejad ja/või prokurörid peavad andma tagasisidet kriminalistidele ja ekspertidele menetluse lõpptulemuse ja verejälgede uuringu kasutamisega seotud asjaolude osas.

Verejälgede dokumenteerimise osas nõustusid kõik intervjuueritavad, et sündmuskoha vaatlusprotokoll koostatakse iga juhtumi korral. Samuti tuleb sündmuskohal olevad verejäljed kindlasti detailselt fotografeerida. Fotode tegemise tähtsus seisneb selles, et see annab võimaluse sündmuskoha uurimiseks ja seal olevate jälgede analüüsimiseks ka siis, kui sündmuskoha ei ole võimalik enam taastada. Fotod on väga olulised, kui enne sündmuskohale minekut ei ole sündmusega seotud isikuid veel küsitletud ega üle kuulatud. Sellisel juhul puudub eelinfo ning vaatlust teostades ei osata vahel keskenduda konkreetsetele asjaoludele. Teise näitena võib tuua olukorra, kus süüstavaid tõendeid on esmapilgul rohkesti ning sündmuskohal töötavatele ametnikele võib jääda mulje, et verejälgede uurimist ei lähe vaja. Tõendite nõ ära langemisel võivad korrektselt dokumenteeritud verejäljed osutada eduka menetluse aluseks.

Dokumenteerimise võimalusi on lisaks vaatlusprotokolli koostamisele mitmeid - korduva sündmuskoha vaatluse teostamine, ekspertiisi määramine, ütluste olustikuga seostamine, uuring või asjatundja ülekuulamine. Kuna kindlat reeglit selle kohta, millal missugust meetodit rakendada, ei ole ning kõik tuleneb juhtumi asjaoludest, siis tuleb leida kõige sobivam variant. Sobivaima variandi leidmiseks on vajalikud eelteadmised verejälgede uuringu teostamise ja selle võimaluste kohta. Teadmiste suurendamisele aitab kindlasti kaasa erialakirjanduse lugemine ning teiste sündmuskohal töötavate isikutega konsulteerimine. Kui enda teadmistest jääb puudu või tekib kahtlus langetatud otsuse õigsuses, siis tuleb leida isik, kellel on sellekohased teadmised olemas.

Teistele sündmuskohal töötavatele ametnikele on vaja anda tagasisidet – nii positiivset kui ka negatiivset. Paljud ametnikud (eriti eksperdid ja kriminalistid) ei pruugi oma töö iseärasuste ja suure mahu tõttu olla kursis sellega, kas ja kui oluliseks nende tehtud töö osutus ning milline on tehtud töö kvaliteet. Õigesti sooritatud tegevuste ja langetatud otsuste välja toomine lisab motivatsiooni ning annab kinnituse, et tehtu oli õige ning ka järgmine kord

võib samamoodi toimida. Põhjendatud negatiivne tagasiside annab võimaluse edaspidiste vigade vältimiseks ja vähendamiseks. Tuleb ette, et ametnik ei tea, et ta teeb midagi valesti. Tagasiside andmise alla saab liigitada ka uuenduste ja uute tehniliste vahendite alase informatsiooni jagamise. Väga kasulik on arutleda reaalsete juhtumite üle.

Lõputöös on käsitletud ka kahe intervjueeritava arvamustes esinevat vastuolu trassoloogia ja verejälgede uuringu seotuse üle. Nimetatud vastuolu on puhtalt teoreetiline ning lõputöö eesmärgiks ei ole keskenduda teooriale. Samuti ei käsitleta töös üksikasjalikult verejälgede kriminalistika-tehnilise fikseerimise küsimusi, vaid uuritakse verejälgede uuringu kasutamist laiemas kontekstis ehk kogu menetluse käigus.

Autor kasutas verejälgede olulisuse uurimisel ka dokumendianalüüsi analüüsides kolme kohtulahendit. Kohtulahendid otsiti välja Riigi Teataja andmebaasist ning kohtulahendite valik põhines intervjuude käigus ja juhendajalt saadud soovitusel. Kõigis kolmes kasutatud kohtulahendis oli verejälgede uuringut otseselt kajastatud ning nende põhjal saab väita, et nii verejälgede uuring kui ka jäljeekspertiisid on kohtus arvestatavateks tõenditeks. Verejälgede uuring aitas kohtul kuriteosündmuse käigu ja iseloomu kohta järeldusi teha. Samuti aitas uuring kaasa kuriteo kvalifitseerimisele. Ühel juhul otsustas kohus, et tegemist ei olnud enesekaitsega ja teisel juhul, et tegemist oli piinaval ja julmal viisil toime pandud teoga.

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et töö eesmärk on täidetud. Läbi viidud uuringust lähtuvalt soovitab lõputöö autor verejälgedele suurema tähelepanu pööramist sündmuskoha vaatluse teostamisel, erinevate verejälgede dokumenteerimise viiside kasutamist ning aktiivset infovahetust ja tagasiside andmist olemasolevate ametnike vahel.

SUMMARY

The purpose of the study conducted in the diploma thesis was to examine the use of bloodstain analysis in the North prefecture, find out the deficiencies in the use of bloodstain analysis and make suggestions to improve the current situation. Author used qualitative research methods in order to achieve the purpose of the study.

In the first chapter of the thesis, author gives an overview about the theory of bloodstain analysis, different phases of the analysis and about important actions and concepts. In the second chapter, author conducts five expert interviews, analyzes crime statistics in Estonia and Harju County and also analyzes three court verdicts. The selection of interviewees was done on purpose, taking into consideration the experience and knowledge about the bloodstain analysis. The court verdicts analysed in the thesis originate from Riigi Teataja and the choice was based on the recommendations received during the interviews or from the tutor.

Interviews revealed that bloodstain analysis is not very prevalent in the North prefecture but despite that bloodstain analysis are very useful for the proceedings. This fact was confirmed by the results of the interview and the court verdicts analyzed in the thesis. Bloodstain analysis helps to refute or confirm the version told by the suspect or victim, support and reinforce evidence with the results of other expertises and helps to reconstruct the events occurred in the crime scene.

According to the interviewees, the main problems in using the bloodstain analysis in the North prefecture are:

- Superficiality in documenting the bloodstain patterns and their absence in the beginning of the proceedings.
- Lack of co-operation between the officers who are documenting the physical evidence.

Possible solutions according to the interviewees are as follows:

- One must pay attention to the bloodstain patterns during the observation of crime scene. Involvement of the expert in the observation of crime scene is rational. It is also important to fixate the absence of bloodstain patterns on different objects.

- It is important to use different possibilities in documenting the bloodstain patterns and take into account all the facts and necessities about the bloodstain analysis.
- Prosecutors and people dealing with the proceedings must give feedback to criminalists and experts about the outcome of the proceeding and the circumstances in using the bloodstain analysis.

Interviews reveal that it is important to make detailed photographs about the crime scene. When photographing, one must take into consideration that successful photographs may be the key to a resolved case, especially because it is not possible to restore the original crime scene. When talking about documenting the bloodstain patterns, there are no certain rules or hints – everything must be done according the case and its specialties. It is necessary to know that both positive and negative feedback is important. It gives the person getting the feedback a change to improve itself or affirms that the job done is important and done right.

In conclusion the author can note that the purpose of the survey is fulfilled. Author advises to turn more attention to bloodstain patterns on the crime scene, use different documenting methods for bloodstain patterns and give feedback to other officers.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Erickson, E., 2013. *Criminalistics laboratory manual: the basics of forensic investigation*. Oxford: Elsevier Science.

Fisher, B. A. J., 2004. *Techniques of crime scene investigation*. Boca Raton: CRC Press.

Gardner, R. M., 2005. *Practical crime scene processing and investigation*. Boca Raton: CRC Press.

Gerberth, V. J., 2005. *Practical homicide investigation: tactics, procedures and forensic techniques*. Boca Raton: CRC Press.

Hazelwood, R. R. & Burgess, A. W., 2001. Evidence recovery considerations in sexual assault investigations. rmt: *Practical aspects of rape investigation: a multidisciplinary approach*. Boca Raton: CRC Press, pp. 299-345.

James, S. H., Kish, P. E. & Sutton, P. T., 2005. *Principles of bloodstain pattern analysis: theory and practice*. Boca Raton: CRC Press.

James, S. H., Kish, P. E. & Sutton, T. P., 2003. Recognition of bloodstain patterns. rmt: *Forensic science: an introduction to scientific and investigative techniques*. New York: CRC Press, pp. 137-159.

Kergandberg, E. & Sillaots, M., 2006. *Kriminaalmenetus*. Tallinn: Juura.

Karistusseadustik (2014) RT I, 23.12.2014, 16.

Kriminaalmenetluse seadustik (2015) RT I, 30.12.2014, 9.

Kriminaalpoliitika, 2014a. *Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2014*. [Võrgumaterjal] Available at: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/kuritegevuse_andmed_2003-2014_0.xlsx [Kasutatud 1 veebruar 2015].

Kriminaalpoliitika, 2014b. *Kuritegevus Eestis*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eestis> [Kasutatud 1 veebruar 2015].

Kriminaalpoliitika, 2014c. *Harjumaa 2014*. [Võrgumaterjal] Available at: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendi/harjumaa_2014.xlsx [Kasutatud 1 veebruar 2015].

Крылова, И. Ф. & Бастрыкина, А. И., 2001. *Криминалистика. Дело*. Москва: с.п.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lall, A., 2010. *Kuritegude kriminalistikaline uurimine*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Lee, H. C., Palmbach, T. & Miller, M. T., 2001. *Henry Lee's crime scene handbook*. California: Academic Press.

Leonid Rubanjak kriminaalasi KarS § 114 p. 1, 3, 4 ja KarS § 266 lg 2 p. 3 järgi (2013), 1-13-3731.

Lindmäe, H., 1976. *Kriminalistika tehnika*. Tallinn: Eesti Raamat.

Lyle, D. P., 2004. *Forensics for dummies*. Hoboken: Wiley Publishing.

Mart Uuetoa kriminaalasi KarS § 113 järgi (2009), 1-09-1538.

Nikolai Nikolajevi kriminaalasi KarS § 113 järgi (2009), 1-08-16644.

Pepper, I. K., 2010. *Crime scene investigation: methods and procedures*. Maidenhead: Open University Press.

Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013. *Verejälgede terminoloogia*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://ppa-siseveeb.polsise/dotAsset/477335.doc> [Kasutatud 13 jaanuar 2015].

Saferstein, R., 2013. *Criminalistics: an introduction to forensic science*. United Kingdom: Pearson Education Limited.

Sisekaitseakadeemia, 2014. *Politseiteenistuse eriala õppekava*, s.l.: Kinnitatud nõukogu 22.04.2014 otsusega nr 1.1-6/8.

Sootak, J., 2014. *Isikuvastased süüteod*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Tiks, T. & Aaspõllu, A., 2015. *Füüsilised tõendid isikuvastaste kuritegude lahendamisel*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Волынского, А. Ф. & Лавров, В. П., 2008. *Криминалистика*. Москва: Юнити-Дана.

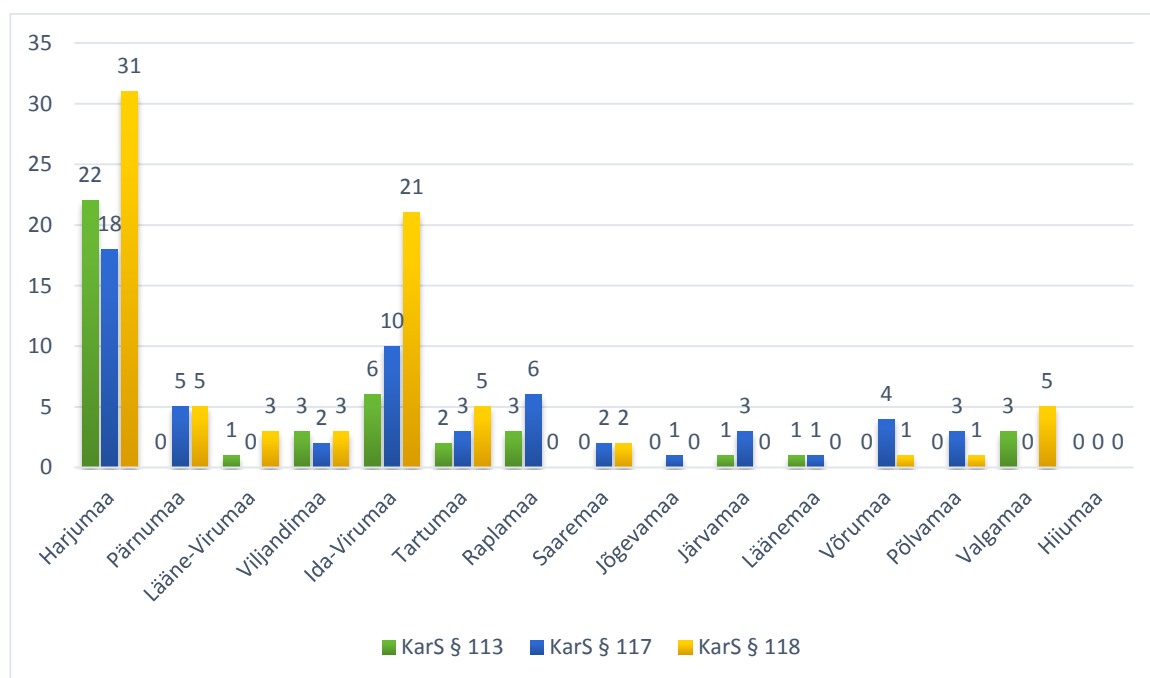

LISAD

Lisa 1. Kuritegevuse statistika Eestis ja Harjumaal aastatel 2010-2014

Tabel 1. KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arv Eestis aastatel 2010-2014 (Kriminaalpoliitika, 2014a; autori koostatud)

Kuritegude arv Eestis	2010	2011	2012	2013	2014
KarS § 113	62	81	59	50	42
KarS § 117	80	77	76	69	58
KarS § 118	103	104	99	99	77

Joonis 1. KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arv Eesti maakondades 2014. aastal (Kriminaalpoliitika, 2014b; autori koostatud)

Tabel 2. KarS §-de 113, 117 ja 118 järgi kvalifitseeritavate tegude toimepanemise arv Harjumaal aastatel 2010-2014 (Kriminaalpoliitika, 2014c; autori koostatud)

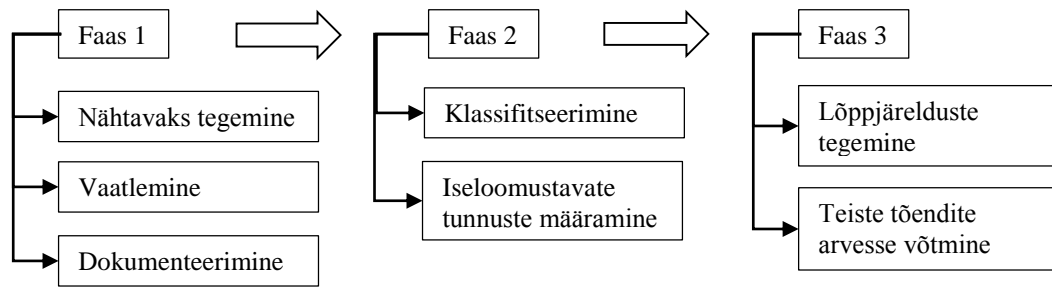
Kuritegude arv Harjumaal	2010	2011	2012	2013	2014
KarS § 113	29	38	27	25	22
KarS § 117	7	12	19	17	18
KarS § 118	37	32	38	49	31

Lisa 2. Intervjueritavatele esitatud küsimused

Ekspertintervjuude käigus esitas töö autor intervjueritavatele järgmised küsimused:

1. Mis on teie ametikoha nimetus ning kui kaua te olete sellel ametikohal töötanud?
2. Millisel viisil te puutute kokku verejälgede uuringutega?
3. Milliseid verejälgede uuringute koolitusi te olete läbinud?
4. Kas Põhja prefektuuris kasutatakse raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uurimist?
5. Kui suure osa raskete isikuvastaste kuritegude menetluste puhul kasutatakse Põhja prefektuuris verejälgede uuringuid?
6. Kas verejälgede uuringud on Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses olnud edukad?
7. Milliste menetlusüksuste töötajad kasutavad verejälgede uuringut kõige sagedamini?
8. Kui paljud Põhja prefektuuri töötajad on läbinud verejälgede uurimise alaseid koolitusi?
9. Mis on teie arvates peamised kasutegurid Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uurimisel?
10. Milline on teie arvates Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude lahendamise tegelevate menetlejate üldine teadlikkus verejälgede uuringust?
11. Millised on Teie arvates kõige enam levinud vead ja/või suurimad probleemid, mida tehakse Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses verejälgede uurimisel?
12. Kas reeglina kasutatakse Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses ära kõik verejälgede uuringu olemasolevad võimalused?
13. Mis on teie arvates see, mida annaks parandada Põhja prefektuuris raskete isikuvastaste kuritegude menetluses seoses verejälgede uurimisega?

Lisa 3. Joonised

Joonis 2. Verejälgede uuringu kasutamine (autori koostatud)

Joonis 3. Ülekandumisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

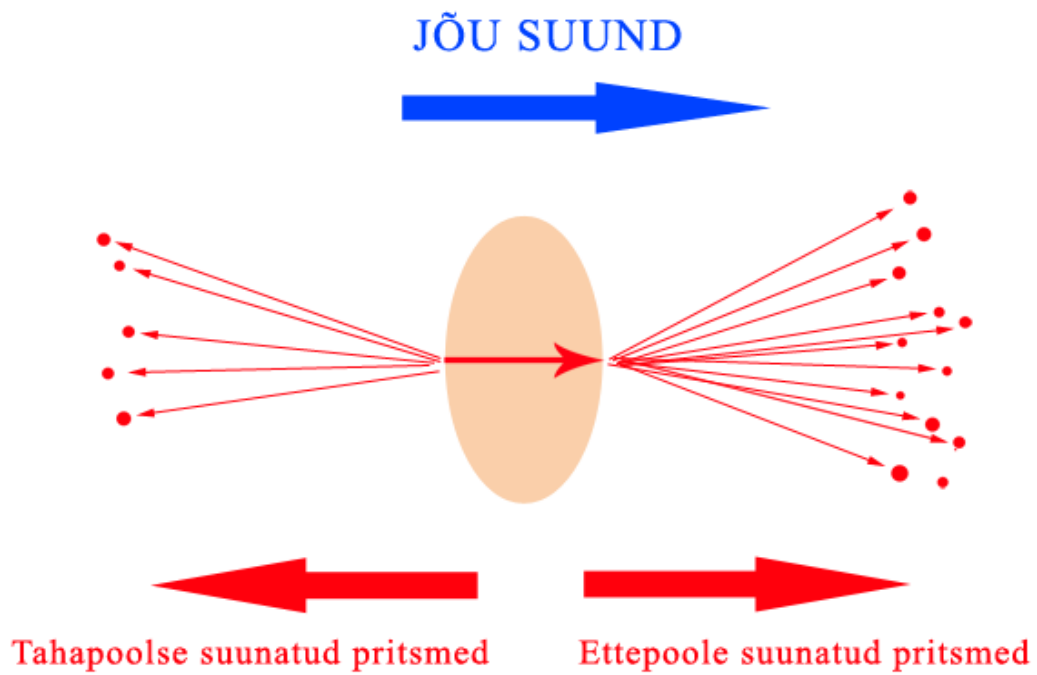
Joonis 4. Tilkumisrada (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

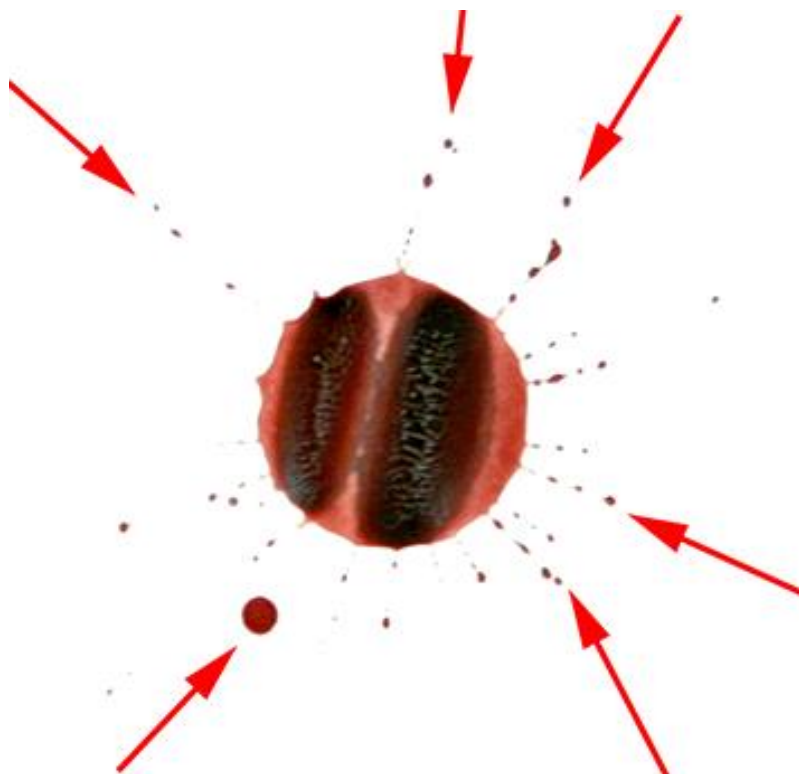
Joonis 5. Voolamisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 6. Udu-laadsed pihustusjäljed ehk *mist pattern* (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

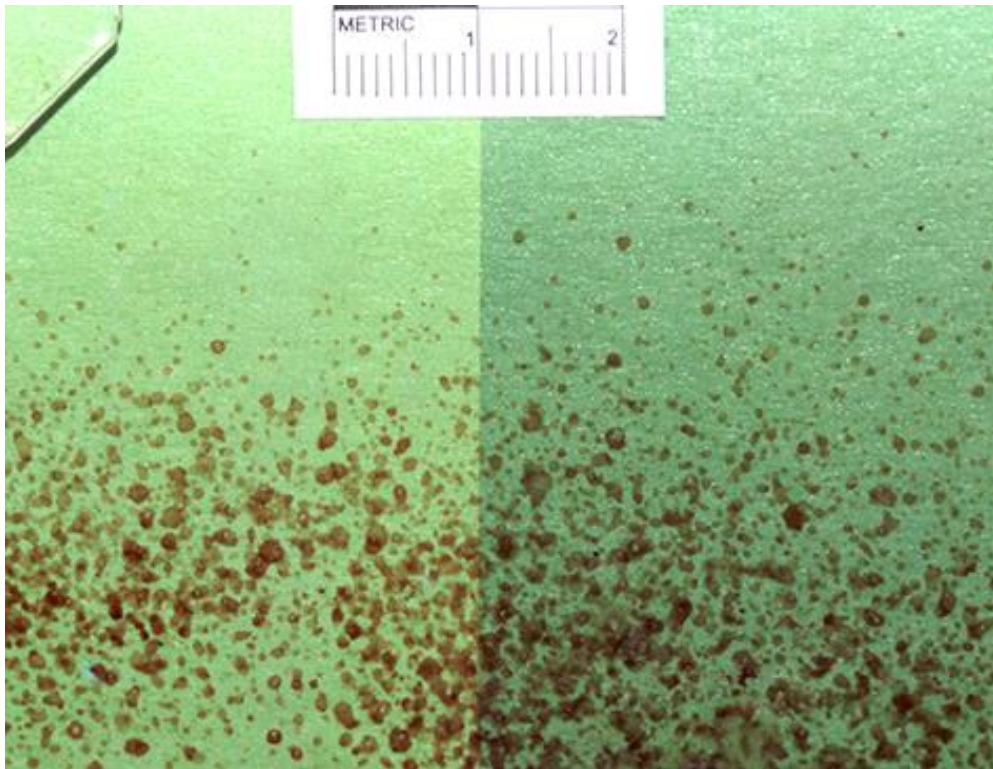
Joonis 7. Tahapoolse ja ettesuunatud pritsmed lasu tekkimisel (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 8)

Joonis 8. Kaasnev ehk sekundaarne jälg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 9. Viibutusjäljed (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 10. Ekspiratoorsed verejäljed (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 11. Putukajäljed (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 12. Tühik (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

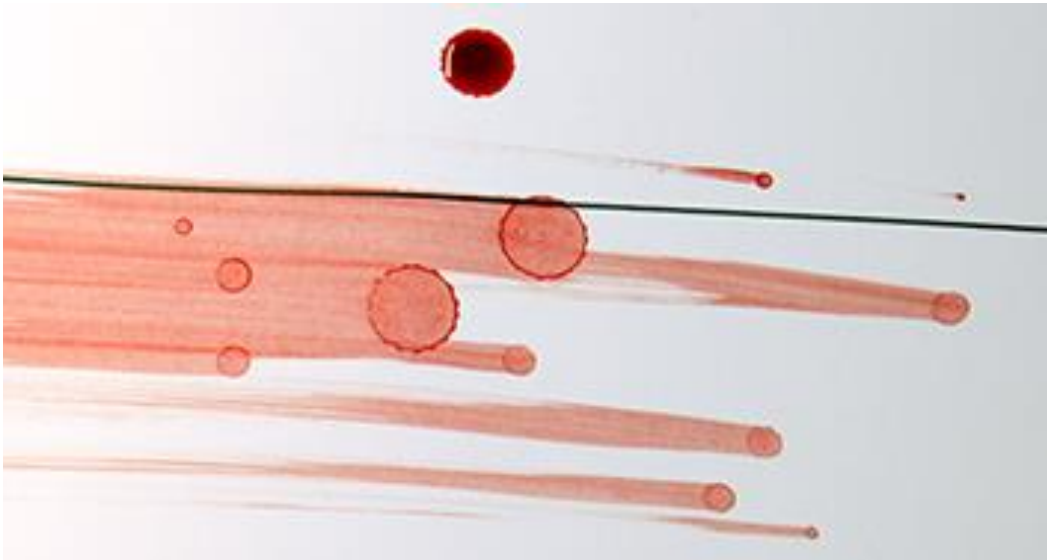

Joonis 13. Paiskumisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

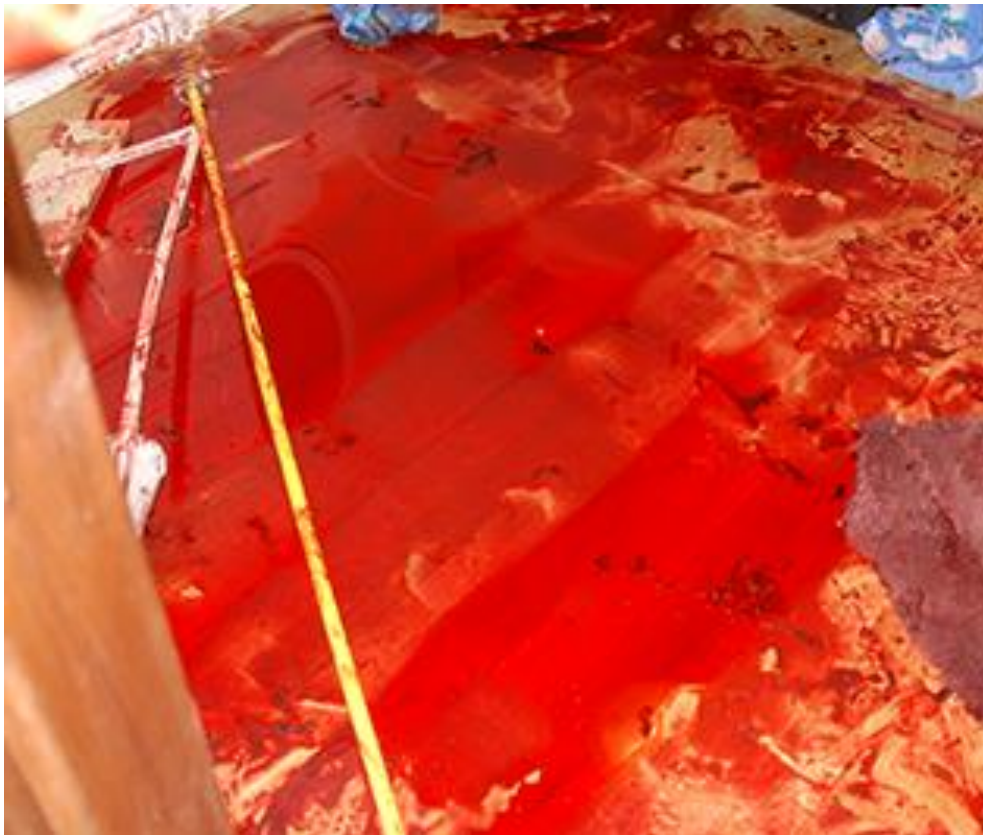
Joonis 14. Liikumisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

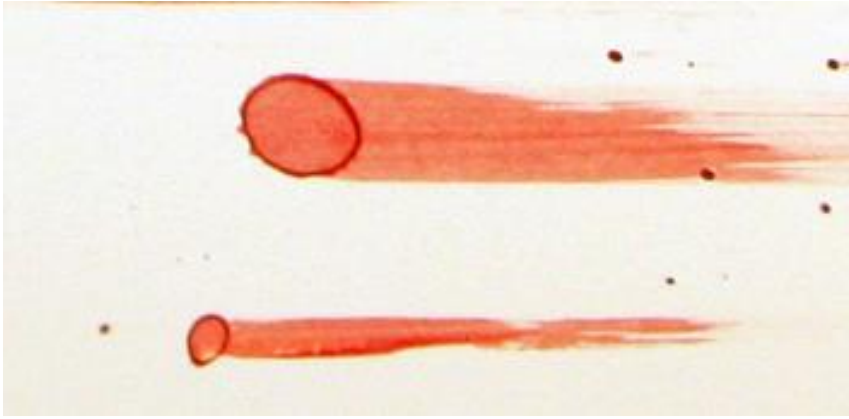
Joonis 15. Pühkimisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

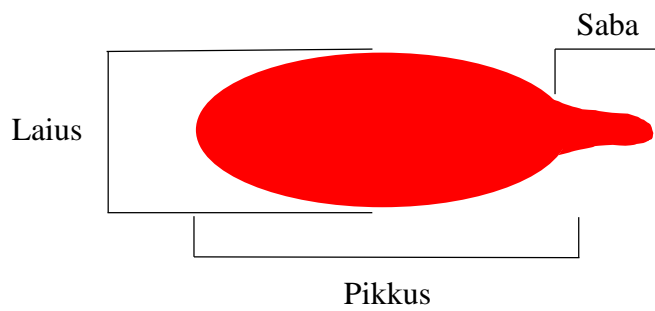
Joonis 16. Imbumisjalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

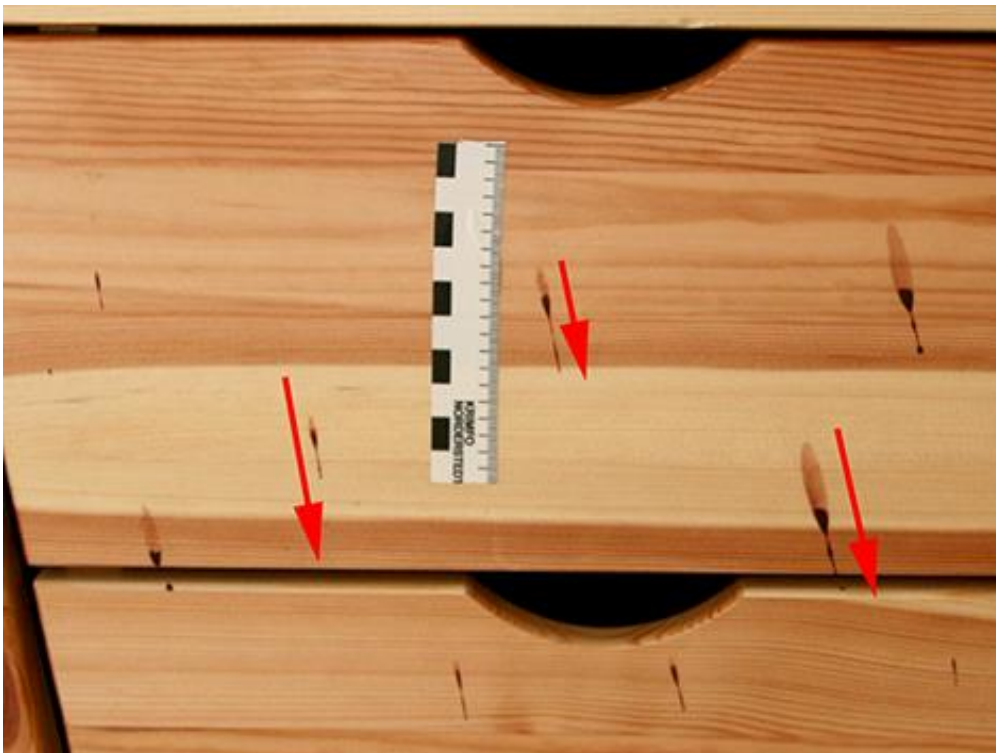
Joonis 17. Vere loik (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

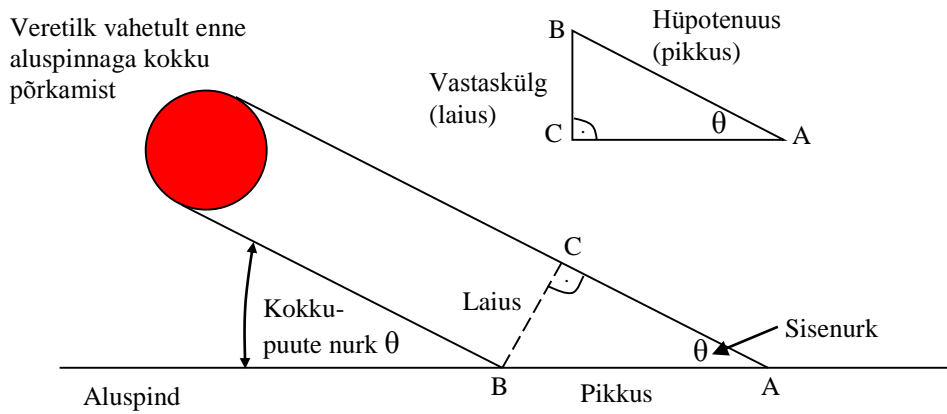
Joonis 18. Perimeetrijalg (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

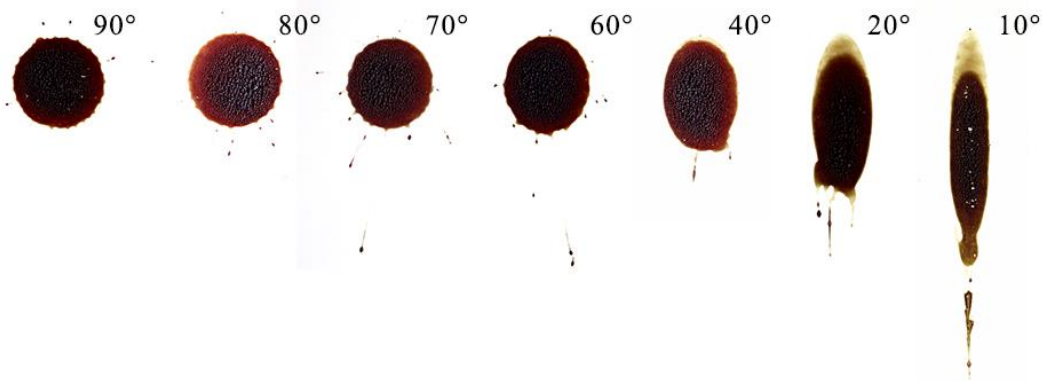
Joonis 19. Verepleki mõõtmine ning verepleki saba (M. Ritari 2015, e-kiri 27.01)

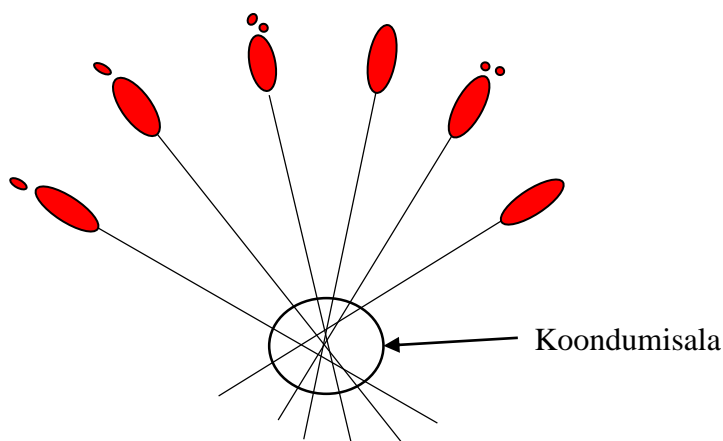
Joonis 20. Verepleki saba ja nool osutavad veretilga liikumise suunale (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

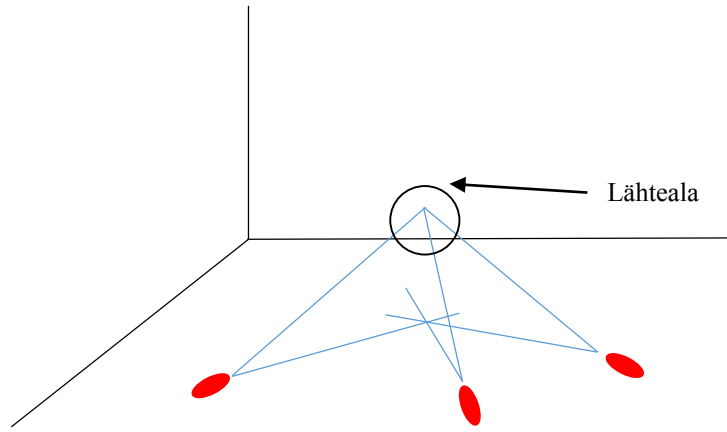
Joonis 21. Veretilga langemine aluspinnale (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 6)

Joonis 22. Veretilga kuju erinevate puutenurkade korral (M. Ritari 2015, e-kiri 01.04)

Joonis 23. Verepritsmete koondumisala (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 6; autori koostatud)

Joonis 24. Lähteala (Politsei- ja Piirivalveamet & Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2013, lk 7)